

TIDSKRIFT
FÖR
KYRKOMUSIK
OCH
SVENSKT GUDSTJÄNSTLIV

N:o 3 / Årgång 14

September 1939

C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG / LUND

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

UPPSATSER

	Sid.
<i>Adell, A.</i> : Predika-preludiera	35
—»— Kyrkomötets handbok	105
—»— Svensk evangelisk tidegård	141
<i>Cederbom, E. H.</i> : Koralsången 1938	13
<i>Cnattingius, B.</i> : Nutida strävanden i den textila kyrkl. konsten	46
—»— Kyrklig konstlitteratur under 1938	134
—»— Altarets ljus	148
<i>Dahlqvist, S.</i> : Kyrklig skrud och prydnad	124
<i>Estborn, S.</i> : Bönboksforskningen fortsätter	167
<i>Giertz, B.</i> : Bibelordet i mässan	1
<i>Hellerström, A. O. T.</i> : Den fortsatta revisionen av kyrko-	
handboken	52
—»— Rytmiseringen av Dies iræ	114
<i>Johnson, I.</i> : Svensk orgelmusik: C. J. Moberger	119
—»— Kyrkomusikermötet i Köpenhamn	130
<i>Peters, K.</i> : Introitusantifonier	4, 41
—»— Gudstjänstlivet i Jerusalem	152
<i>Rosendal, G.</i> : Svensk tidegård	88
<i>Rosenquist, C. E.</i> : Småorglar för kapell	163
<i>Runbäck, A.</i> : Båstads kyrkas orglar	78
<i>Strömberg, B.</i> : Den västsvenska förkunnelsen	94
<i>Svanholm, S.</i> : Svenskt körarbete under 1938	10
<i>Weman, H.</i> : Dies iræ, dies illa	60
<i>Wentz, H.</i> : En ny sång	68
—»— Ett hymnologiskt storverk	91
—»— Grundtvigstudier	171
—»— Ur väckelsetidens sång	175
<i>Ahlén, W.</i> : Svensk orgelkonst under 1938	6

RECENSIONER

ANMÄLD LITTERATUR

	Sid.		Sid.
<i>Adell, A.</i> : Bibeln i vår högmässa-		<i>Adell, A. och Peters, K.</i> : Veckans	
gudstjänst	25	tideböner	88

	Sid.		Sid.
<i>Bachmann, L. G.</i> : Der Thomas-kantor	139	<i>Lövgren, O.</i> : Våra psalm- och sångdiktare:	
<i>Congar, M. J.</i> : Divided Christendom	138	—: Nils Frykman	175
<i>Hansen, U.</i> : Grundtvigs Salmedigting	171	—: Fredrik Engelke	177
<i>Hanzén, J. J:son</i> : Järvsö kyrka och dess föregångare	97	<i>Mersh, E.</i> : Le corps mystique du Christ	137
Haus Gottes, Ein Ratgeber	97	<i>Nilsson, P.</i> : Klerker, sångare, knecktar	96
Kyrkans år, utg av G. Rosendal	178	<i>Nyman, Th.</i> : Johan Niklas Byström	180
Libraria: Kyrklig konst	28	<i>Romdahl, A. L.</i> : Bildkonsten under 1600-talet	136
Le visage du Christ	179	<i>Spittel, R.</i> : Der Friedhof der evang. Gemeinde	97
<i>Lindquist, D.</i> : Studier i den svenska andaktslitteraturen	167	<i>Stenberg, R.</i> : Våra medeltida kyrkor före de gotiska katedralerna	27

ANMÄLD MUSIK

	Sid.		Sid.
<i>Allegrì, Gr.</i> : Miserere	182	<i>Krebs, J. L.</i> : Orgelwerke	181
<i>Bengtsson, C.</i> : Vi tacke dig	180	<i>Langerud, R.</i> : Toccata	181
<i>Berg, G.</i> : Inför dig vår herde står	184	<i>Lindblad, A. F.</i> : Om vinterkväll	184
—: Min synd, o Gud, mot dina bud	184	<i>Lundell, Carl</i> : Fröjdens Herranom	184
<i>Blennow, Fr.</i> : I himmelen	185	<i>Lundvik, H.</i> : På rosor gå vi fram	184
—: Sig fröjde nu	185	<i>Nyvall, J.</i> : Två koralpartitor	186
<i>Boberg, A.</i> : Adventskantat	184	—: En dunkel örtagård	180
—: De tre sista bönerna i Fader vår	183	<i>Olson, D.</i> : Jag vill lova och prisa	183
—: Saliga äro de som höra Guds ord	183	—: Kantat vid kyrkas återinvigning	185
<i>Crüger, J.</i> : Jubla högt	182	<i>Pretorius, M.</i> : Gud trefaldig statt oss bi	182
<i>Buxtehude</i> In dulci júbilo	182	<i>Raasted, N.</i> : Orgelsonate a tre voci	27
<i>Ditlevsen, F.</i> o. <i>Viderø, F.</i> : Orgelmusik I	26	<i>Roman, J. H.</i> : Beati omnes	183
<i>Franck, M.</i> : Hosianna	182	—: Davids psalm 37	183
<i>Hambraeus, A.</i> : 4 andl. sånger	186	—: Davids psalm 117	185
<i>Hamburger, P.</i> o. <i>Godske-Nielsen</i> : Orgelmusik til Gudstjenestebrug II	181	<i>Runbäck, A.</i> : Var kristtrogen fröj- de sig	183
<i>Hassler, H. L.</i> : O värld begråt din synd	182	—: Lov vare dig, o Jesu Krist	183
<i>Jonsson, J.</i> : Vi äro stoft i den Eviges hand	186	—: O Herre Gud oss nådig var	183
<i>Karg-Elert, S.</i> : Passacaglia & Fugue on B-A-C-H		—: Nu stige jublets ton	183
		—: Förlossningen är vunnen	183
		<i>Runbäck, A.</i> o. <i>Ahlén, W.</i> : Postludier III	26
		<i>Salonen, S.</i> : 10 små koralmotetter	186

	Sid.		Sid.
<i>Schütz, H.</i> : Jag är det sanna vin- trädet	182	—: Lovsjungen Herren	185
—: Mitt fasta hopp till Herren står	182	—: Tolv koralmotetter	185
<i>Svanfeldt, N. G.</i> : Tre julvisor ...	184	<i>Söderman, A.</i> : Kyrie eleison	184
<i>Söderholm, V.</i> : Fem andl. sånger	185	<i>Thuner, O. E.</i> : 60 Forspil	26
—: Stabat mater	185	<i>Widéen, I.</i> : Mässa för solo, kör och violin	27
—: Vi tillbedja dig, o Kriste ...	185	—: Largo för violin	187
—: Dem som slutat livets strid ...	185	<i>Wikander, D.</i> : Två koralmotetter	184
—: Hur fröjdar sig i templets famn	185	—: Välsignat vare Jesu namn ...	184
		—: Sitt öga Jesus öppnat har ...	184

Tidskrift för Kyrkomusik och Svenskt Gudstjänstliv

Organ för Kyrkosångens Vänner

UNDER MEDVERKAN AV

INTENDENTEN BENGT CNATTINGIUS, LINKÖPING, OCH
KYRKOHERDEN, TEOL. LIC. KNUT PETERS, SÖNDRUM

UTGIVEN AV

KYRKOHERDEN ARTHUR ADELL, SÖDERKÖPING.

Tidskriften utkommer med 48-sidiga nummer 4 gånger om året, nämligen
i februari, maj, september och december.

Red. adr.: Söderköping. Rikstel. 59. Exp. adr.: C. W. K. Gleerups förlag, Lund, Rt. 111. Postgiro 30843.

Prenumerationspris: i bokhandeln eller direkt från förlaget: kr. 4:50 pr år.

Annonspris: 20 öre pr mm. enkel spalt.

Rabatt vid större annons och vid upprepning av annons i flera nummer.

Detta nummer innehåller bl. a.: Kyrkoherde A. Adell, Söderköping: Kyrkomötets handbok. — Kyrkoherde A. O. T. Hellerström, Danderyd: Rytmiseringen av Dies iræ. — Organist Inga Johnson, Limhamn: Svensk orgelmusik: C. J. Moberger. — Kontraktsposten Sixten Dahlqvist, Wreta Kloster: Kyrklig skrud och prydnad. — Organist Inga Johnson, Limhamn: Kyrkomusikermötet i Köpenhamn. — Intendenten B. Cnattingius, Linköping: Kyrklig konstilliteratur. — Recensioner. — Meddelanden.

GLEERUPSKA PSALMBOKEN

MED MELODIHÄNVISNINGAR

Gedigna band från eget bokbinderi

Fullständig prislista sändes kostnadsfritt på begäran

Herman Nordfors & Co. Kyrkorgelfabrik

LIDKÖPING

Tel. Kontoret 145 Bostaden 592

Tillverkar piporglar efter nyaste konstruktioner och efter fullt tillförlitliga system av såväl pneumatiskt som mekaniskt. Elektr. bälgläktar insätts med garanti för tyst gång. Ombyggnader, restaureringar av äldre verk utföras omsorgsfullt. Dispositioner efter såväl äldre som de nya orgelprinciperna jämte kostnadsförslag på begäran kostnadsfritt.

OLOF HAMMARBERG

ORGELBYGGARE

Nya Varvet

Tel. Göteborg 14 47 50

Tillverkar kyrkorglar.

Utför alla i yrket förekommande arbeten.

Kyrkomötets handbok.

I 1938 års allmänna kyrkomötes beslut meddelas aldrig först kyrkomötets svar på Kungl. Maj:ts skrivelse med begäran om mötets yttrande över ärkebiskop Eidems förslag till revision av den svenska kyrkohandboken, vilket förslag utförligt omnämns i denna tidskrifts septembernummer 1938.

Utan tvekan hör kyrkomötets beslut i denna punkt till mötets viktigaste. I sin skrivelse till Kungl. Maj:t begärde kyrkomötet att särskilda sakkunniga skulle erhålla i uppdrag att i anslutning till de av beredningsutskottet angivna riktlinjerna och med beaktande av de av utskottet framburna önskemålen överarbeta och slutligt utforma det av ärkebiskopen utarbetade och av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till revision av den svenska kyrkohandboken samt att Kungl. Maj:t, sedan detta arbete blivit slutfört, ville för kyrkomötet framlägga det sålunda reviderade handboks-förslaget.

En mera ingående redogörelse för utskottets principuttalanden och för debatten om handboks-förslaget har givits i denna tidskrifts december-nummer 1938. Det kan emellertid föreligga skäl till en ingående granskning av riktlinjer och detaljförslag, som utskottet och kyrkomötet godtagit. En sådan skall här i all anspråkslöshet försökas, även om denna granskning på grund av den knappt till-mätta platsen icke kan bli tillräckligt ingående.

Den mest påfallande nyheten i beredningsutskottets betänkande (här citerat U.) vid jämförelse med ärkebiskopens (förkortat E.) är otvivelaktigt omredigeringen av nattvardsmässan. Medan E bevarade den gällande kyrkohandbokens (förkortas i det följande KH) ordning: prefation, instiftelseord, Fader vår, Helig, och O Guds lamm har U upptagit den urkristna och förreformatoriskt-svenska ordningen: prefation, som efter övergångsord utmynnar i Helig, därpå anvisas plats för bön, såsom övergång till instiftelse-orden, Fader vår och O Guds lamm. Kyrkomötet har alltså på denna punkt kommit till mötes en ofta uttalad önskan om åter-gång till den ekumeniska linjen vad själva dispositionen beträffar. Därmed har frågan om skapandet av en ny evangelisk nattvards-canon gjorts aktuell. Den innevarande generationen har därmed påtagit sig en utomordentligt intressant och svår uppgift. På de väsentligaste och vanskligaste punkterna har emellertid kyrkomötet självt icke givit något positivt bidrag till frågans lösning. Sålunda anvisas i förslaget att tre av de i E föreslagna prefationerna skola omarbetas, övergångsord till Helig skola utformas, vidare skall en bön nyskapas såsom övergång till instiftelseorden. I fråga om övergången till Helig ha de sakkunniga, som skola efterkomma Us anvisningar, god hjälp av äldre liturgisk tradition. Vanskligare

torde det vara att nyskapa bönen som skall leda över till instiftelseorden. Man befinner sig här på ett heligt område, där hjärtat spánt lyssnar till varje ord och väger dess tyngd, därför att bönen är placerad i förbindelse med de sakralaste texter. Den skall föregås av Helig och efterföljas av instiftelseorden och Fader vår. När bönen icke upp till de omgivande texternas höjd torde den kristna menigheten vara bäst betjänad med den nuvarande ordningens bibehållande »for ty Christi ordh och insettielse är oss Canon noogh.»

En ytterst vansklig punkt utgör övergången från Fader vår till O Guds lamm. U föreslår: »Efter *Fader vår* må en kort stunds tystnad kunna följa för stilla bön.» Den här föreslagna nyheten är ytterst diskutabel. Var och en som brukat bön under tystnad i en gudstjänst, vet att denna kan vara till hjälp och uppbyggelse i en liten samstämd menighet, men att den alltid bereder ytterst stora vanskligheter vid gudstjänster, i vilka man måste räkna med åtskilliga deltagare, som icke äro förberedda på den plötsligt inträdande tystnaden och som icke kunna fylla denna med något som helst innehåll. Bönen under tystnad vore absolut icke tillräddig exempelvis vid de nykonfirmerades första nattvardsgång.

Men även med denna bön under tystnad blir övergången från Fader vår till Pax ytterst egendomlig. Något slags responsum till Herrens bön från församlingens sida blir nödvändigt innan prästen åter tar till orda i fridshälsningen, som eljest saknar varje sammanhang med Fader vår. Så mycket mera egendomlig blir fridshälsningens ställning, som den efterföljes av ett orgelspel medan nattvardsgästerna framträda till altaret.

Det föreligger uppenbarligen all anledning att med spänd uppmärksamhet följa utvecklingen på denna punkt.

Nästa stora nyhet i U utgöres av den nyskapade serie av introitusantifonier, som beredningsutskottet enat sig om. Inför det kraftprov på liturgisk gestaltningförmåga som utskottet här visat, står man nästan häpen. Ett kyrkomöte och ett tillfälligtvis sammansatt beredningsutskott torde endast ytterst sällan inom sig rymma ett så stort uppbåd av liturgisk och musikalisk kunskap att ett så omfattande reformförslag kan tänkas framskapas inom det samma och verkligen vinna allas bifall. Att så skett visar emellertid att utskottet inom sig ägt en verkligt sällsynt fond av kunnande, även om man haft goda förlagor i de medeltida och nuvarande romerska missalenas introitusserier. Deras yttre form och disposition har man följt med frångående av den sista mansålderns svenska nyskapelser på området.

Att nattplena inom ett utskott emellertid icke är det aldri bästa forum för liturgiska förnyelsesträvanden bevisar också det framlagda förslaget. En granskning av inledningsantifonierna har redan företagits i denna tidskrifts föregående nummer av denna årgång av kyrkoherde K. Peters. Framför allt gäller här att beakta de speciella krav som uppstå i detta moment på grund av dess ställ-

ning i hela gudstjänstens inledning. Texterna måste vara sådana att de icke te sig obegripliga för en i skrifterna obevandrad. I en del fall måste de föreslagna texterna emellertid betecknas såsom icke tillräckligt klara. Ett par exempel vare nog.

På annandag jul inledes högmässan enligt en rätt samstämmig tradition med psalm 50:1, 2. Skapas nu en melodi till den föreslagna introitusantifonien, som tar hänsyn till ingångspsalmens koral, och modulation därmed göres överflödigt, vilket torde böra anses idealiskt, så får övergången från psalm till introitusantifoni i mässans början följande utseende:

Nu dödens makt är krossad
Och syndens boja lossad
Och öppnad himlens port.

De övervunno i kraft av Lammets blod och i kraft av sitt vittnesbörds ord: de älskade icke så sitt liv, att de drogo sig undan döden. —

En sådan textsammanställning gör introitusantifonien rätt obegriplig.

Man kan icke påfordra textlig samstämmighet mellan ingångspsalm och introitusantifoni så länge icke ingångspsalmen är fastställd, men man har rätt att vänta att antifoniernas texter äro så avfattade att de äro begripliga i det sammanhang, där de kunna komma att inställas.

Ur samma synpunkt måste begynnelsen av inledningsantifonien på en så viktig högtidsdag som långfredagen betecknas såsom icke alldeles lyckad (Han var sargad för våra överträdelsers skull) eller på Alla helgons dag (Dessa äro de som komma ur den stora bedrövelsen), ej heller på domssöndagen (Se jag kommer snart och har med mig min lön.)

En alltför subjektivistisk prägel har fastlagssöndagens introitus fått (Det vare fjärran från mig att berömma mig av något annat än av vår Herres, Jesu Kristi, kors).

En ingående granskning av dessa texter är synbarligen påkallad.

Det torde ha varit önskligt eller i varje fall tillåtligt att introitusantifonien för påskdagen och för pingstdagen finge brukas åtminstone för annandagarna och vad påskdagen beträffar gärna för de följande söndagarna.

Ordningen inom kapitlet Högmässa är omkastad till närmare överensstämmelse med den nuvarande handbokens. Med tacksamhet finner man att högmässa med nattvardsfirning placerats främst. Inom detta kapitet rymmes f. ö. högmässa utan nattvard och högmässa med infogat skriftermål. Däremot blir, inkonsekvent nog, den särskilda nattvardsgudstjänsten, som E upptog, och som utmärkes av bl. a. skriftermål i mässans början samt det gamla Laudamus, placerad sida vid sida med ottesång, skriftermål, högmässa

och aftonsång. Denna gudstjänst är till sitt innehåll och sin disposition en högmässa.

Alternativernas antal har beskrivits av U. I fråga om syndabekännelsen och allmän kyrkobön har man nöjt sig med tretalet. I fråga om lovsången efter Gloria har man däremot fyra alternativ (Allena Gud och de båda formerna av Laudamus samt Åra ske Gud, som från sin tron.)

I sin uppsats om handboksarbetet i föregående nummer av denna tidskrift har A. O. T. Hellerström påpekat att det sista alternativet är diskutabelt ur musikalisk synpunkt. De gjorda inskränkningarna i alternativernas antal torde gemenligen hälsas med tillfredsställelse.

Vad angår själva handbokens uppställning iakttages att U minskat anvisningarna om prästens och församlingens handlande i gudstjänsterna och i stället ha allmänna anvisningar rörande kyrkoåret och kyrkans högtider samt rörande gudstjänsten lämnats såsom generalrubriker i handbokens början. Härigenom har en tacknämlig förenkling i uppställningen åstadkommit. Törhända kunde ännu en del anvisningar uteslutas såsom överflödiga. Meddelar man i de allmänna anvisningarna att församlingen under högmässan står upp under det att texter, trosbekännelsen och välsignelsen läsas, så är det näppeligen nödvändigt upprepa anvisningen i texten.

En detaljmärkning av ett visst principiellt intresse må här göras. Den gäller den inbördes ordning i vilken helgdagarna anföras. Hitintills har KH följt evangeliebokens ordning: först ställes de tempore, därefter helgdagarna de sanctis samt till sist de fyra allmänna böndagarna. U har brutit denna ordning, utan att dock införa en genomtänkt ny ordning. På s. 7 antecknas sålunda bl. a. de stora högtiderna och främst bland dem de fyra allmänna böndagarna, därefter första söndagen i advent o. s. v. Här ställes alltså det först, som evangelieboken ställer sist. Introitusantifonierna (s. 13 ff) begynna med första söndagen i advent, men bland de temporedagarnas antifonier införas de för kyndelsmässan, bebådelsedagen, midsommardagen, Mikaelidagen och Alla helgons dag avsedda på platser där de i regel infalla, medan de fyra allmänna böndagarnas texter meddelas sist. Denna nyordning av helgdagarnas inbördes ordning är synnerligen beklaglig. Det är angeläget att evangeliebok och KH här konsekvent följa samma ordning, det är angeläget med hänsyn tagen till församlingen och konfirmanderna. Om man så finner lämpligt kan man mycket väl inordna de fyra allmänna böndagarna i serien av helgdagar de sanctis, däremot har det uppenbara svårigheter att sammanarbeta de sanctis med temporalet. Jungfru Marias bebådelsedag, som placerats efter fastlagssöndagen kan som bekant infalla efter påskdagen. Men skall ändring företagas bör den ske samtidigt i evangeliebok och KH.

Vad det rent stilistiska angår må först citeras utskottsbetänkandets ord (s. 4): Bland avvikelserna från förslaget i utskottets eget yttrande kommer måhända främst i åtanke en grammatisk-stilistisk

kategori, som i allmänhet aktualiserar frågan om lämpligheten av större fyllighet eller större koncentration i det använda uttrycket. Det gäller konstruktioner av typen »Vi tacka dig för att...», »Bered oss till att...», »Giv oss alla nåd till att...» o. s. v., men även en del andra vändningar med avrundande eller utfyllande »småord», *nu, så, all* m. fl. Enligt utskottets mening ernås dock i dylika fall oftast en starkare verkan genom uttryckets sammandragning till överensstämmelse med äldre liturgiskt språk, helst som ingestädes någon tvekan om rätta meningen lär behöva uppstå, I ovanstående exempel kursiverade ord och åtskilliga med dem jämförbara föreslås alltså skola utgå. —

I enlighet med den ovan framställda principen har U granskat E och i flertalet fall uteslutit dessa »småord». Dock icke genomgående eller konsekvent, såsom senare skall påpekas. Först må dock själva principen granskas närmare.

Det är påtagligt att en viss stramhet är önskvärd i liturgisk stil. I all synnerhet i sådana formulär, som skola flitigt brukas. Därför bör förvisso en viss ransonering av sådana »småord» som *nu, så, all*, o. s. v. vara tillräddlig, liksom ock av anhopning med adjektiver och pleonasmer.

Men denna sparsamhet på »småord» får icke drivas därhän att den för det yngre släktet ter sig som ett våldförande av språket, Allra minst bör KH tillåta sig sådana sammandragningar, som skulle betecknas som direkt felaktiga i skolans modersmålsundervisning. En sådan felaktighet, som i allmänhet torde belönas med bock i en skolkria, utgör det av U ur gällande KH upptagna uttrycket: »Vi tacka dig att» (med utelämnat *för*). Gällande bibelöversättning, som visserligen av en ganska högljudd kritik anklagas för att vara bemängd med småord i överflöd, men som aldrig gör sig skyldig till språkliga felaktigheter, brukar genomgående i denna konstruktion ordet *för*. Påfallande är också att U själv hesiterat inför användandet av konstruktionen utan *för* i den kyrkoböen, som ingår i barn gudstjänsten (s. 41). Där står: Vi tacka dig för att du har givit oss din Son, Jesus Kristus, som har älskat oss och vill göra oss goda och kärleksfulla. Vi tacka dig ock för allt gott, som du dagligen bevisar oss. — Har »småordet» fått stå kvar här, därför att man icke ville irritera barnen, eller är det bara ouppmärksamhet, som låtit ordet slinka med? Eller beror månne inkonsekvensen av att man genom analogien med den senare meningen, där prepositionen följas av substantiv (eller rättare sagt av substantiverat adjektiv), icke rimligtvis kunde undgå den riktiga och fullständiga konstruktionen även i den förra satsen. Den fullständiga och riktiga konstruktionen förekommer i även i kyrkobönen å sid. 39, (ritualet för förkortad högmässa): »Vi tacka dig för all din mångfaldiga godhet. Framför allt tacka vi dig för att du har givit oss din enfödde Son, vår Frälsare.»

I sådana fall som det ovan anförda synes det mig uppenbart vara nödvändigt att KH språkligt sett accepterar bibelöversätt-

ningens ledande principer. Det är för den uppmärksamma prästen, likaväl som för den kultiverade menigheten, vilken f. n. gott kan uppmanas: »Läs din bibel och du skall lära dig skriva svenska», ytterst irriterande att i gudstjänstens språk finna en princip brukad i textläsningarna ur bibeln, en helt annan i bönerna. Konsekvensen är här tillbörlig. Och det är härvidlag ingen risk att giva bibelöversättningen primatet och göra den till överste likriktare: dess ledande principer för den språkliga behandlingen hava utarbetats av personer, med grundlig kännedom om det svenska språkets lagar och välljud. Det kan icke med samma tillförsikt sägas om U.

Vill man få ett exempel på huru olyckligt U blir, när det ger sig in på det liturgiska författandets område kan man anföra ett stycke ur den bön, som skall läsas vid rättegångsgudstjänst (s. 38). Denna bön är delvis nyredigerad av U. Det nya stycket lyder som följer: »Herre, låt rättvis sak segra. Väck samvetet hos dem som hava förbrutit sig, *antingen* saken kan synas svår *eller* ringa, så att de icke förhärda sina hjärtan, utan uppriktigt bekänna den orätt de hava övat. Låt straffet lända den skyldige till förbättring och vårt samhälle till skydd, men därjämte tjäna oss alla i vår svaghet till allvarlig gemensam lärdom. Led dem som kallas fram för rätta, i egen sak eller såsom vittnen, att de efter hela sin insikt ärligt tillkännagiva vad de veta hänt och sant vara. Led ock dem som till lagens tjänst med redligt uppsåt föra sin nästas talan.»

Detta stycke kommer det språkliga pekoralet betänkligt nära. Med sin blandning av stilprosa (märk första meningen) och juridisk kanslistil (tillkännagiva vad de veta hänt och sant vara) undgår detta liturgiska mästerprov icke ens den språkliga felaktigheten. Författaren har synbarligen icke känt skillnaden på *antingen* och *vare sig*. Det är möjligt att U icke aktat denna bön vara av någon synnerlig betydelse. Sannolikt komma flertalet av dess ledamöter aldrig att vare sig läsa den eller höra den. Man må dock besinna att denna bön skall brukas också vid rättegångsgudstjänst i högsta domstolen. Som bekant saknas i denna domareskara icke personer med sinne för det svenska språkets ans och rykt. Det vore djupt beklagligt om slikt skulle föreläggas Sveriges prästerskap att läsas. — Påfallande är en viss smak för alitterationer och upprepningar. Ordet i 1 Joh. 1:9 (Om vi bekänna våra synder, så är Gud trofast och rättfärdig, så att han renar oss från all orättfärdighet) undergår i utskottets behandling genom upprepning följande språkliga försämring: (s. 18) Om vi bekänna våra synder, så är Gud trofast och rättfärdig, så att han förlåter oss våra synder och renar oss från all orättfärdighet. — Denna upprepning är näppeligen nödvändig ur tydlighetens synpunkt.

I ingressen till högmässans epistelläsning har en upprepning smugit sig in. Ingressen lyder i U: »Hören *Skriftens* ord (på Första söndagen i Advent o. s. v.). Så *skriver* aposteln...»

Denna ingress är även ur saklig synpunkt antastbar. Den anger episteln såsom »Skriftens ord». Detta är otvivelaktigt riktigt, men Skriftens ord återges lika otvivelaktigt även i evangelium, icke blott de apostoliska breven eller i profeternas skrifter. Det är alltså föga korrekt att vid flera textläsningar i följd annonsera just episteln som skriftens ord. Termen är för vid, ingressen bör ange att här kommer en profetisk eller apostolisk förmaning till skillnad från det efterföljande evangeliet.

Några påfrestande alliterationer må påpekas: s. 38 »låt rättvis sak segra», s. 45 »farofull färd».

Med det sista exemplet föres man in på litanian. Dess omredigering har varit föremål även för utskottets intresse. Den nuvarande satsen som talar om »alla vägfarande till lands eller vatten» och som av beredningsutskottet i 1926 års kyrkomöte med pinsam noggranhet förtydligades till »alla vägfarande till lands, i luft eller på vatten» fick av E denna formulering: »alla som äro stadda på farofull färd». Man må törhända tillåta sig uttrycka den förhoppningen att detta icke är det sista ordet i diskussionen. Det är väl ändå en förträngning av bönemomentet att bedja att Guds änglar skola ledsaga endast dem som äro stadda på direkt *farofull* färd. Bönen bör rimligtvis omfatta »alla vägfarande». Närmare specifikation torde icke vara oundgängligt nödvändig.

Förbönen i litanian för alla havande kvinnor och barnaföderskor, som den moderna prydheten önskat omredigerad, uteslöts av E och fick i U följande avfattning: »att du värdes bevara alla blivande mödrar och hjälpa dem, när deras stund är kommen.» Har bönen stilistiskt och innehållsligt sett vunnit något genom utbytande av uttrycket »havande kvinnor» mot det alltför vida begreppet »blivande mödrar»?

Ifråga om Credo apostolicum uppmärksammas några omredigeringar: uttrycket *avlad av den Helige Ande* har ersatts med orden *genom den Helige Andes kraft*; ordet *enfödde*, som hämtats ur Joh. (märk särskilt Joh. 3:16), har ersatts med *ende*. Därjämte har det sammanbindande *ock* i begynnelsen av andra och tredje artiklarna uteslutits. Om nu det första uttrycket nödvändigtvis måste ändras — det har dock förekommit i den svenska mässan sedan 1531 — borde det väl varit enklast att helt anknyta till nicenska trosbekännelsens formulering: tagit mandom genom den Helige Ande. — Förändringen av ordet *enfödde* måste livligt beklagas så mättat med bibliskt innehåll, som just ordet i Joh. 3:16 är, för varje bibelläsare. I motiveringen för denna ändring anföres bl. a. att man därigenom återgår till lydelsen i äldre handböcker. Detta är delvis riktigt. I mässan meddelades formen *ende* fr. o. m. 1531; men i dopritualet i handboken 1529 brukas *enfödde*; och i Niceum har man alltsedan 1541 brukat ordet *enfödde*. Sannolikt var det för att på denna punkt åstadkomma kongruens mellan de båda bekännelserna, som ändring i Apostolicum vidtogs 1894. Märkligt

nog har *enfödde* av U bibehållits i Nicenum: »Guds enfödde Son, född av Fadern».

Ganska märklig synes motiveringen för uteslutandet av ordet *ock* i andra och tredje artiklarna. U skriver (s. 32): »Ordet kan blott alltför lätt leda tanken i en missvisande riktning, såtillvida som den föreställningen ligger nära till hands, att det här skulle vara fråga om en serie olika trosföremål, som skulle samordnas med varandra. Risken för dylikt missförstånd förstärkes därigenom att satsbildningen direkt inbjuder liturgen att särskilt betona ordet *ock*. Det har synts beredningsutskottet, som om trosbekännelsens enhetliga karaktär starkare skulle framträda genom ordets uteslutning.»

Att uteslutningen kunde motiveras ur läsningens synpunkt är visst och sant. Det lilla ordet *ock* bereder en otroligt stor mängd liturgen en besynnerlig svårighet. Men att man genom ändringen skulle betona bekännelsens enhetliga karaktär ter sig högst besynnerligt. Så vitt författaren till denna uppsats kunnat förstå har resultatet blivit att man av den ena bekännelsen gjort tre, bredvid varandra ställda, synbarligen likvärt jämnställda bekännelser och varje försök att samordna alla tre artiklarna under den gemensamma inledningen: *Vi tro på Gud*, är utesluten. Man har kommit ur askan i elden. Vill man betona artiklarnas enhet starkare bör man anknyta till ordalydelsen från 1531, sålunda: »Vi tro på Gud, Fader allsmäktig, himmelens och jordens skapare, och på Jesus Kristus... och på den Helige Ande...» Häremot talar emellertid att man då får en annan formulering i gudstjänsten än den man kan bruka i konfirmandundervisningen. Detta är en brist.

I Nicenum har man översatt ordet *unum* med *en* (kursiverat) i st. f. med *en enda* såsom i gällande KH. Ändringen hör icke till de lyckliga. Ingressen till första artikeln får därigenom icke den rytmiska utformningen, som den bör äga, i all synnerhet om Nicenum skall sjungas på den hävdvunna melodien, som den ägde ännu i 1697 års koralbok. Intonationen (g, e, f, d, e, g, a), som prästen plägade utföra, är syllabisk; var och en av de sju stavelserna i satsen »Credo in unum Deum» erhöi var sin not. Den nuvarande översättningen: »Jag tror på en enda Gud» låter sig utmärkt väl infoga under den gamla melodien (Se Stycken ur den svenska högmässan, C. W. K. Gleerups förlag). Den nya, som visserligen delvis anknyter till äldre svensk tradition från 1537, innebär dock en avsevärd rytmisk försämring..

Ännu vanskligare är översättningen av tredje artikelns »*unam sanctam catholicam et apostolicam ecclesiam*». Enligt KH lyder den: »och på en enda helig, allmännelig och apostolisk kyrka.» Enligt U: »och på *en* helig, allmännelig och apostolisk kyrka.» Att använda räkneordet *en* före sammanställningen adjektiv + substantiv torde i vanlig svensk prosa vara så sällsynt att det för det stora flertalet läsare och lyssnare icke är möjligt uppfatta att det föreligger någon åtskillnad i detta stycke mellan Nicenum med

dess icke kursiverade: »en helig allmännelig.... kyrka» och Apostolium: »en helig, allmännelig kyrka». Kanske behöver det påpekas att i fråga om Apostolicum saknar originalet Nicenums *unam*. Här föreligger alltså en saklig divergens, som näppeligen med nutida svenskt språkbruk låter sig uttryckas allenast genom en kursivering av den obestämda artikeln.

En icke alldeles lyckad nyhet i fråga om rubrikerna må påpekas. Som redan citerats har i nattvardsmässan den anvisningen givits efter Fader vår att en kort stunds tystnad må kunna följa för stilla bön. Detta uttryck *stilla bön* är knappast sakligt riktigt. Bönen under tystnad i gudstjänsten och eljest är icke alltid en *stilla bön*, tvärtom det kan bli ett mycket oroligt »De profundis». Saken torde korrektare kunna uttryckas med *tyst bön* eller *bön under tystnad*.

Med denna »*stilla bön*» har U varit mycket frikostig. Den föreskrives i det allmänna skriftermålet (s. 12 mom. 3) mellan syndabekännelsen och avlösningen och förses med följande ingress: »Herre, hör varje hjärtats tysta bekännelse och bön». Nästa gång anvisas den fakultativt efter meddelandena om dödsfall på predikstolen, där man även förstår att bönen för de hänsovna må kunna åtföljas av en kort stunds klockringning med tillfälle till stilla bön. Därpå förekommer den efter Fader vår, som ovan omtalats. Därjämte förekommer i regel sådan enskild bön före och efter gudstjänsten, samt understundom i form av tyst Fader vår efter predikans exordium. Måntro inte detta blir väl mycket av det goda? Äger verkligen svensk kyrkomenighet i allmänhet så stor andlighet att den kan fylla alla dessa »stilla böner» med något slags innehåll? Är det överhuvud taget nödvändigt eller lämpligt med sådana detaljerade bestämmelser inom den fastställda ritualen? Kan inte sådant få lov att, efter biskopligt medgivande, ordnas efter varje ords läglighet?

Till sist vill jag påpeka det rent olidligt osvenska systemet att i tid och otid bruka stor bokstav. Enligt svensk sedvänja, brukas stor bokstav vid nomina propria. Handboksförslagen utvidgar detta till en mängd andra ord. Inte bara *Skriften* (s. 20 mom. 7), *Litanian*, *Välsignelsen*, (s. 8) o. s. v. skrivs med stor bokstav, utan också de flesta av kyrkoårets högtidsdagar och tider. Läs sida 7! För den som inte har kyrkomötets protokoll till hands citerar jag ett stycke: »Kyrkoåret består av Jultiden, Fastetiden, Påsktiden och Trefaldighetstiden. Jultiden omfattar: Advent, Juldagen, Annandag jul (Den helige Stefanus dag), söndagen efter Jul, Nyårsdagen, söndagen efter Nyår samt Trettondedagstiden.» Kan någon människa begripa vad detta tyskeri skall tjäna till? Kan någon utgrunda varför (s. 8) syndabekännelsen, trosbekännelsen, instiftelseorden, skola stavas med liten bokstav inne i texten, medan Litanian och Välsignelsen skola stavas med stor? Eller varför stavar man »Annandag jul» men »söndagen efter Jul»? Andra exempel att förtiga. De framdragna hava citerats icke av kritiklusta men för att erinra

därom att kyrkans heliga böcker i alla stycken böra kunna anses föredömliga. Det är angeläget att varje detalj är omsorgsfullt genomtänkt. Reformberedandet av de kyrkliga böckerna är icke så överhängande att fuskverk och tanklöshet kan ursäktas.

Arthur Adell.

Rytmiseringen av Dies irae.

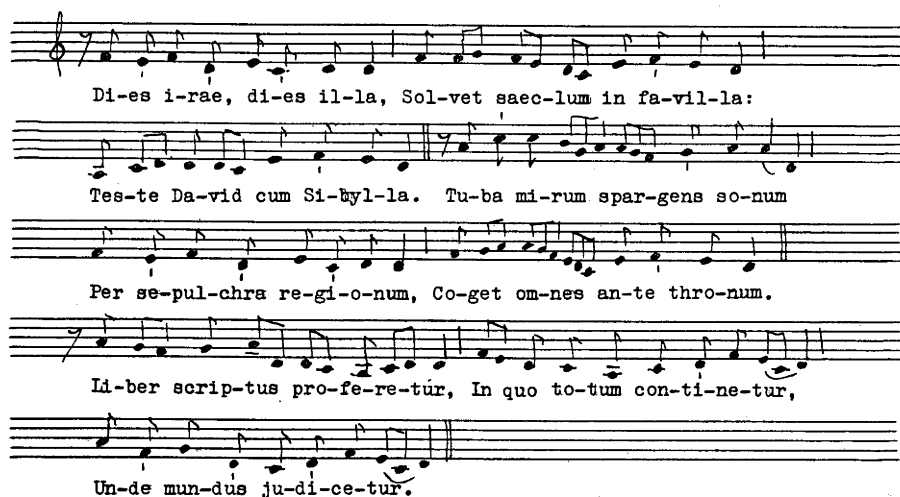
I Nr. 2 av Tidskrift för kyrkomusik och svenskt gudstjänstliv 1939 har domkyrkoorganisten H. Weman offentliggjort en studie över sekvensen Dies irae, dies illa och därvid meddelat en utskrivning, försedd med tecken, som skola utmärka de rytmiska stödjepunkterna. Han kritiserar med all rätt rytmiseringen av Dies irae i K 1921. Han finner emellertid ett försvar för det förfaringssätt, som där använts i att vi »vid den tidpunkt detta skedde ännu stodo ganska främmande för det sätt, på vilket dessa melodier rätteligen borde behandlas» och misstänker även, att »den gamla noteringen missuppfattats vad tonernas tidsvärde beträffar». Dessa båda antaganden äro emellertid felaktiga. Jag hade en god tid innan koralkommittén avslutade sitt arbete ett längre samtal med kommitténs ordförande, varvid såväl den gregorianska sångens rytmik som nottecknens tidsvärde diskuterades. Den uppfattning jag fick var, att kommitténs ordförande principiellt höll fast vid att den gregorianska sången i fråga om hymner och sekvenser måste vara taktmässig. Den uppfattningen har in i det sista haft sina försvarare, vilka även sökt anföra vetenskapliga skäl för densamma. I den romerska kyrkan har ju i samband med de nya koralböckernas införande uppfattningen om de gregorianska noternas likvärdighet ur tidssynpunkt blivit fastslagen, och därmed har frågan om noternas tidslängd fått uteslutande teoretiskt intresse. För det praktiska utförandet av den gregorianska sången i den romerska kyrkan saknar den för närvarande betydelse. Däremot är frågan om den gregorianska sångens rytmik fortfarande under livlig debatt, och ett flertal olika riktningar söka göra sig gällande.

Den rytmiska uppfattning, som synes vinna alltmera terräng, är den som företrädes av benediktinerna i Solesmes. Att deras inflytande är stort beror icke blott på att de nya romerska koralböckerna till stor del utarbetats av dem utan även på att de företagit ett intensivt och grundligt studium av frågan. Deras rytmiska uppfattning har fått sitt förnämsta uttryck i Mocquereau's berömda *Nombre musical grégorien*, där med vetenskaplig skärpa och oerhörd lärdom Solesmesskolans åsikter framställas. Mocquereau lyckades dock icke övertyga alla sina motståndare. Peter Wagner gjorde allvarliga invändningar, som icke kunnat vederläggas. Benediktinerna i Beuron och Maria-Laach äro icke heller ense med sina franska ordensbröder på denna punkt. Icke desto mindre vinner

Solesmes-skolan allt flera anhängare. Det märkligaste arbetet inom gregorien, som utkommit på senare tid, Ferretti's *Estetica gregoriana*, ansluter sig i det stora hela till deras grundsatser. Det har därför syns mig vara av betydelse att i korthet påvisa, hur Solesmes-skolan rytmiserar *Dies irae* och jämföra deras rytmisering med Wemans.

Innan detta sker måste de rytmiska idéer, som framställts av Solesmes-skolan, något beröras. Jag gör det genom ett kort referat eller snarare utdrag av Suñols framställning av den gregorianska rytmiken. Den gregorianska rytmiken är ingalunda lättillgänglig. »Att placera de rytmiska ictus» (d. v. s. de rytmiska stödjepunkterna, vilka Solesmes-skolan anger genom ett upprättstående streck över eller under noten) »eller — med andra ord — rytmisera en gregoriansk melodi är ingen lätt sak. Därtill behövas teoretiska, praktiska och paläografiska kunskaper, som icke var och en kan äga. Det enklaste och säkraste är att betjäna sig av de rytmiska upplagor, som utgivits av benediktinerna i Solesmes.» För vårt behov torde vara tillräckligt att såsom här har skett återgiva de tre första stromelodierna till *Dies irae* enligt en Solesmes-upplaga med modern notskrift.

(M.M. =160) DIES IRAE, DIES ILLA.

Di-es i-rae, di-es il-la, Sol-vet saec-lum in fa-vil-la:
 Tes-te Da-vid cum Si-by-l-la. Tu-ba mi-rum spar-gens so-num
 Per se-pul-chra re-gi-o-num, Co-get om-nes an-te thro-num.
 Li-ber scrip-tus pro-fe-re-tur, In quo to-tum con-ti-ne-tur,
 Un-de mun-dus ju-di-ce-tur.

Ur Paroissien Romain, Desclée & Cie, Tournai.

Den regel, som följes i fråga om ictus placering i förhållande till texten, lyder: Orden skola så vitt möjligt rytmiseras. Vad därmed menas torde framgå av följande. Isolerade ord ha alltid sin egen rytm. Sålunda har ett tvåstavigt ord med tonvikt på första stavel-

sen sin arsis (rörelseansats, impuls, elan) och sin tesis (vilopunkt, repos), över vilken ictus har sin plats. Om arsis består av en tidsenhet, uppstår en elementarrytm. Tre- eller fyrstaviga ord med två- eller tretidig arsis bilda en enkel rytm. Ord med flera stavelser bilda sammansatt rytm. Om orden stå i samband med andra ord, kunna de antingen förlora sin självständiga rytm eller behålla den. Man skiljer därför mellan ordrytmer och ordtider (ordtakter). Ordrytmer uppstå, då ictus vilar på ordens obetonade slutstavelse. Exempel: Dies irae, dies illa (med ictus på varje slutstavelse). Här finnas lika många elementarrytmer, som det finnes ord. Hur lätt den rytmiska ictus än må vara, så betyder den dock alltid slutet av en rörelse. När nu ett ords slutstavelse har ictus, så utvisar denna såväl slutet på ordet som slutet på rytmen. Ordrytmer följa varandra i förkedning (kontraktion), d. v. s. den rytmiska stödjepunkten över slutstavelsen kedjar det ena ordet till samman med det andra. Det ena ordet slutar med nedslaget och det andra börjar med uppslaget. Rytmen rider alltså över taktstrecken. Man förstår hur fint ictus måste utföras. Om orden sjungas i förkedning, måste man glida så lätt över ictus, att man knappast märker den. Ictus får här verka endast som ett lätt vingslag, som utan dröjsmål bär rösten fram till accenten. — Ordtider (ordtakter) uppstå, när orden förlora ictus över den sista stavelsen. Som exempel kunna vi tänka oss första raden ur Dies irae med ictus förlagd till accentstavelsen. Orden bilda icke längre rytmer, utan varje ord bildar i stället en takt. En ordrytm behövde däremot två takter. Under det att ordrytmerna förkedja sig, stå ordtiderna bredvid varandra (juxtaposition). Accenten, vars naturliga tonvikt ökas genom förbindelsen med ictus, skiljer i viss mån orden från varandra, genom sin tyngd. Om, såsom i modern musik, taktstreck sättes framför den stavelse, som har ictus, utgöra taktstrecken det yttre tecknet till att orden bli skilda åt. — De nu nämnda tvenne sätten att rytmisera äro rakt motsatta men äga dock båda berättigande. Den gregorianska sången använder dem båda omväxlande. Och på detta beror till stor del rytmens lätthet och skönhet.

De två- och tretidiga grupperna, vilka uppfattas men icke skiljas genom ictus, bilda den musikaliska satsen (frasen, perioden) eller den stora rytmen. De flesta satser äro oftast så långa, att de bestå av rytmiska underavdelningar; led (membra) och avsnitt (incisa). Dessa rytmiska underavdelningar ge sig till känna, genom att rösten retarderas (mora vocis), genom att den sista och i vissa fall de två sista noterna i en underavdelning förlängas och genom pauser vilkas längd stå i förhållande till betydelsen av den rytmiska delningen. I alla romerska koralböcker finnas tecken utsatta för att beteckna den rytmiska indelningen och pauser. Vi erinra här i största korthet om deras innebörd. Vid det minsta avsnittet, vilket ibland betecknas genom ett streck, som skär fjärde linjen, retarderas blott den sista noten. Dess tidsvärde för-

dubblas sällan och den får ictus endast om dess ställning i rytmen fordrar det. Mera betydande avsnitt (*incisa*), skiljas genom *divisio minima*, vilken betecknas genom ett streck, som skär fjärde linjen. Framför detta fördubblas den föregående notens tidsvärde. Behöver man här andas måste tiden tagas av den föregående notens tidsvärde. Satsled (*membra*), vilka bestå av ett eller två avsnitt skiljas genom *divisio minor*, vilken betecknas genom ett halvtaktstreck, vilket skär de två mellersta linjerna. Framför detta retarderas eller fördubblas den sista och även den näst sista lika höga noten, så vida denna har ordaccent och föregås av en *torculus*. I alla andra fall är det i regel bättre att icke fördubbla den näst sista stavelsens tidsvärde, och denna får därför icke heller ictus. Om sista stavelsen före halvtaktstrecket har en *neum* med två noter, fördubblas vanligen båda noternas värde. I de flesta fall behöver man andas vid *divisio minor* och därvid tages, liksom vid *divisio minima* den erforderliga tiden från den föregående noten. *Divisio major*, vilken betecknas genom heltaktstreck över alla fyra linjerna skiljer rytmiska satser (*fraser*, *perioder*) från varandra. Därvid retarderas sången från den andra eller tredje ictus från slutet räknat. Dessutom fördubblas den sista notens värde och en verklig paus inträder, vilken motsvarar en tidsenhet av det retarderade tempot. Bilda de två sista stavelserna före denna paus *ett* ord och sjungas de efter fallande melos på samma höjd, fördubblas de båda och även den näst sista stavelsen får ictus. Pauserna få icke förlängas utöver vad ovan sagts, när annars satsens enhet och styckets musikaliska mening förstöras. I och med den nya satsen upptages åter omedelbart det första tempot. *Divisio finalis* eller slutet av en sång utmärkes genom dubbeltaktstreck. Vid detta framträder ritardandot ännu starkare och den sista noten hålles längre ut.

Vi torde nu kunna övergå till frågan om hur man skall rytmisera *Dies irae* enligt Solesmes-skolans principer.

För att åskådliggöra detta väljer Suñol såsom exempel *Lauda Sion Salvatorem*. Vad som säges kan emellertid direkt tillämpas på *Dies irae*, vars första versrad både i fråga om text och melodi är byggd på ett fullkomligt överensstämmande sätt. Jag citerar Suñol: »Var skall jag närmast i första versen placera mina ictus? Över *tesis* eller över *accenten*? Det sista ordet är säkert rytmiserat; ictus vilar utan tvekan på den sista stavelsen i detta satsled. Den utgör slutet på en rytmisk rörelse. Från denna säkra ictus går jag till vänster för att placera de andra. Då jag icke kan sätta två ictus bredvid varandra, måste jag fortskrida från två till två eller tre noter. Jag börjar med två och två, det är den naturligaste rytmen och den visar sig vid första ögonkastet vara rytmen för detta led, som är bildat av tvåstaviga ord. Under denna bakåtgående rörelse träffar ictus alltid ordens slutstavelser och *accenten* befinner sig på uppslaget. Slutstavelse på nedslaget och *accent* på uppslaget, det är idealet. Jag behöver då icke söka

längre. Alla andra lösningar skulle vara mindre goda. Jag har funnit den sanna, enda riktiga rytmen. Och vilken tilltalande bevingad rytm! Vilket misstag hade jag icke gjort, om jag utan att på förhand rytmisera hade sjungit detta underbara satsled endast under aktgivande på accenterna. Otvivelaktigt hade jag då också satt ictus över dem och så förstört rytmen. Jag hade nog upptäckt mitt misstag men för sent. Först vid slutet, där de två på varandra följande ictus skulle stött samman (ictus över den sista accenten och över slutstavelsen) hade jag fått lära mig, att jag börjat illa. Det är alltså en utmärkt grundsats vid rytmisering: gå ut från den första säkra ictus till höger och sök därefter dem som finnas vänster om densamma!»

Vid neumer utsätter Solesmes-upplagorna icke ictustecken, då det är en regel, att första noten i neumen har ictus, såvida icke en not med utsatt ictus går före eller följer efter. Kommer man i håg denna enkla regel, förstår man utan svårighet, var de icke utsatta ictus i de övriga stroferna skola placeras.

Jämför man nu Wemans sätt att rytmisera med Solesmes-skolans, finner man först och främst, att Weman regelbundet placerar ictus på accenten, såvida detta är möjligt. Han utsätter för tydlighetens skull alla ictus. Han fördubblar tidsvärdet av de två sista noterna i de båda första strofmelodierna, men förser endast den första av dessa noter med ictustecken, vilket innebär att till en grupp sammanföras fyra tidsenheter. Han fördubblar icke slutnoten vid divisio minor eller båda noterna i clivis på slutstavelse, men fördubblar däremot såsom nämnts, de två sista enkla noterna i strofslutet, trots det att de icke befinna sig på samma tonhöjd.

Weman uttalar sig varmt för önskvärdheten att de rytmiska stödjepunkterna angivas och däri vill jag gärna instämma. Om de rätt angivas underlätta de utan tvekan en rätt uppsjungning. Men man måste fråga sig, om det är så synnerligen lätt att sjunga Dies irae med Wemans rytmisering. Mig förefaller det, som om det tog emot redan i den första versraden på strof 1, när den rytmiska rörelsen icke kommer fram till en vilopunkt. Det känns, för att använda Mocquereaus ord, som om man skulle göra halt med den ena foten uppe i luften. Ictus är helt enkelt nödvändig på sista stavelsen, men därav följer att hela raden måste omrytmiseras. I den andra versraden är det naturligt att känna första noten som upptakt och ictus på andra noten; slutnoten måste även här få ictus och då också tredje noten från slutet. I tredje versraden känns likaledes den första noten som upptakt. De två följande grupperna omfatta naturligtvis tre noter vardera, endast slutnoten bör förlängas och skall tydligen ha ictus. Om den andra strofmelodien säger Weman: »Märk hur naturligt strofen låter sig sjunga i denna rytmiska indelning!» Sammanförandet av de tre sista noterna i den första versraden till en grupp med ictus på den första av dem verkar på mig i hög grad onaturligt. Båda de två sista noterna böra förlängas och båda få ictus. Radens

första not fattas som upptakt, och det finnes ingen anledning, varför man icke skall låta de två tretidiga neumerna få ictus på första noten. Om andra versraden gäller vad som sagts om första versraden i första strofmelodien. Även i den tredje versraden bör man enligt min uppfattning fatta den första noten som upptakt, den sista noten i den andra climacus bör få ictus och slutnoten ensam fördubblas till tidsvärdet, samt naturligtvis förses med ictus. Kort sagt, jag har inte den minsta tvekan om att icke Dies irae går mycket lättare att sjunga, såsom Solesmes-skolan rytmiserat den, än såsom Weman gjort det.

Såsom inledningsvis nämndes ha Solesmes-skolans rytmiska idéer icke godtagits på alla håll. Domkyrkoorganist Weman är ingalunda ensam om att som regel vilja lägga ictus till accentstavelsen.

Vid samtal jag haft under besök i sommar vid de båda gregorianska kulthärdarna benediktinerklostret i Maria-Laach och kyrkomusikskolan i Regensburg förklarade man, att man i syllabiska sånger sökte utjämna motsatsen mellan accent och ictus, men att man icke ville göra det till regel, att ictus lägges på accentstavelsen; bäst vore kanske att icke utsätta ictus i syllabiska sånger. I fråga om melismatiska sånger följde man mera noggrant Solesmes. Det bör också erinras om att Ferretti betonat hymnernas och sekvensernas efterklassiska karaktär och deras dragning till ars nova, varför han anser, att den klassiska gregorianska sångens regler icke böra på dem tillämpas.

Att Solesmes-skolans idéer icke äro obekanta för domkyrkoorganisten Weman, är tydligt. Det är väl närmast Solesmes-upplagorna, som kommit honom att med lodräta streck markera de rytmiska stödjepunkterna. Säkerligen har han haft sina skäl att rytmisera på ett sätt, som är principiellt motsatt Solesmes-skolans. Om denna lilla uppsats kunde väcka en diskussion, som klargjorde hur vi lämpligen böra rytmisera vår gregorianska sång med dess svenska text, vore mycket vunnit. Det är betydligt svårare att rytmisera mässans gregorianska sånger än en sekvens. Men detta är en uppgift som våra kyrkomusiker snart komma att ställas inför.

A. O. T. Hellerström.

Svensk orgelmusik: C. J. Moberger.

Det händer ofta att utländska organistkollegor begära anvisning på gammal svensk orgelmusik, och varje gång är det lika svårt att nödgas konstatera ett sorgligt faktum: vi äga ingenting. Men det gives ingen regel utan undantag. Med dessa små undantag är

visserligen konsertgivaren fortfarande lika vanlottad, istället må det vara gudstjänstspelaren beskärt att rädda dem från glömska. Tidigare ha i dessa spalter E. J. Londicers (1717—1763) Tempo giusto och Adagio anbefallts till postludier samt ett Allegro moderato som »marsch» vid kyrkbröllop (se denna tidskr. ärg. VIII 1933, sid. 14: Svensk klassisk musik).

Detta häftes musikbilaga innehåller ännu ett litet bidrag till svensk klassisk orgelmusik av organisten i Gävle, Carl Johan Moberger (1763—1844). I de kortfattade och tämligen likalydande biografiska uppgifter, som lämnas i lexika och musiktidskrifter, omtalas M. som sin tids främste orgelspelare i Sverige, ensidig Bach-beundrare och god kontrapunktiker. Hans i tryck bevarade musikaliska kvarlåtenskap består endast av ett häfte orgelkoraler: »Tjugufyra Choralförspelningar för Orgelverk.» Företalet till detta ger en ganska god inblick i dåtida gudstjänstspel, varför några citat kunna vara på sin plats. »Choralförspelningar, Anslag, Preludier eller vad man vill kalla dem, hafva sin upprinnelse i psalmers Intonation. De må vara kortare eller längre, så tjena de egentligen ej till annat än tonens angifvande. I båda fallen böra de hafva character, och den ordning i sammansättningen, att de tjena, icke allenast för ändamålet, utan äfven blifva passande för tillfället och för stället der de brukas. — Som man finner, har genom bruket tvänne slag af denna musik uppkommit. Den ena sorten, hvars inslag så till sägandes blifvit spunnit på samma gång som ränningen, kan spelas för hvilken psalm som hälst, då, väl-förståendes, båda äro af samma tonart; den andra åter hvars sammansättning är grundad på förut befintliga melodier, spelas alltid före bestämda och vissa psalmer. Till denna Sorten hänförelse jag följande 24 Förspel, af hvilka hvarje hafva sin Choralmelodie till grund; således äro dessa ämnade att spelas före den psalmen, hvilkens nummer de utvisa, och icke för andra. — Denna slags musik föröker på sitt vis ceremonien, och kan icke höras utan uppbyggelse då den ordentligen utföres. Att alltid nyttja korta Intonationer med fullt verk före de psalmer som sjungas under gudstjensten, är nog enformigt; man bör för omväxling skull en och annan gång låta församlingen höra förspelningar med flöjtverk och någon modest rörstämma; och i detta fallet lämpa sig bäst sådana intonationer hvilka äro modulerade på den psalmens melodie, före hvilken de spelas. — Jag har märkt, under de 36 år jag varit Orgelnist att Choralförspelningar af det slaget behagat allmänheten, och ju tydligare psalmmelodien blifvit framställd i sin figurligt harmoniska klädsel, desto mera har det varit till nöjes.» — Efter en varning för att melodierna »icke af för mycken efter-apning sig emellan i form af fuga invecklas och för allmänhetens öron blifva otydliga,» följer några upplysningar till »Herrar Subscribenter». Sist lämnas anvisningar om själva utförandet: »Rörelsen i dessa småstycken måste vara långsam och värdig, och gifve man noga akt på tonbindningen; att man under noteringen

Sv. ps. 55.
Originaltonart F-dur.

Carl Johan Moberger.

First system of musical notation, featuring a treble and bass staff in F major and common time. The treble staff contains a melodic line with eighth and sixteenth notes, while the bass staff has a simple accompaniment of quarter notes.

Second system of musical notation. The treble staff continues the melody. The bass staff has a more active accompaniment. The word "Melodie" is written above the bass staff, and "pedal" is written below it with a line pointing to a specific note.

Third system of musical notation. The treble staff continues the melody. The bass staff has a more active accompaniment. The word "pedal" is written below the bass staff with a line pointing to a specific note.

Fourth system of musical notation. The treble staff continues the melody. The bass staff has a more active accompaniment. The word "pedal" is written below the bass staff with a line pointing to a specific note.

Fifth system of musical notation. The treble staff continues the melody. The bass staff has a more active accompaniment. The word "pedal" is written below the bass staff with a line pointing to a specific note.

Sv. ps. 291 (1937 års psb.).

Carl Johan Moberger.

The image displays five systems of musical notation for a piano accompaniment. Each system consists of a treble clef staff and a bass clef staff. The key signature is one flat (B-flat major or D minor), and the time signature is 4/4. The notation includes various rhythmic values such as eighth and sixteenth notes, as well as rests. Specific markings include 'Melodie' written above the bass staff in three systems and 'pedal' written below the bass staff in two systems, indicating sustained notes. The first system shows a melodic line in the treble and a bass line with a melodic phrase in the bass. The second system features a more active treble line with eighth-note patterns and a bass line with sustained notes. The third system has a melodic line in the treble and a bass line with a melodic phrase in the bass. The fourth system shows a melodic line in the treble and a bass line with sustained notes. The fifth system features a melodic line in the treble and a bass line with a melodic phrase in the bass.

The first system of music consists of two staves. The upper staff is in treble clef and contains a melodic line with eighth and sixteenth notes. The lower staff is in bass clef and contains a bass line with quarter notes. A *pedal* marking is placed below the first two notes of the bass staff.

The second system continues the musical piece with two staves. The upper staff has a melodic line with eighth notes and some beamed sixteenth notes. The lower staff has a bass line with quarter notes and some beamed eighth notes.

The third system features two staves. The upper staff has a melodic line with eighth notes. The lower staff has a bass line with quarter notes. A *Melodie* marking is placed above the first two notes of the bass staff, and a *pedal* marking is placed below the first two notes of the bass staff.

The fourth system consists of two staves. The upper staff has a melodic line with eighth notes. The lower staff has a bass line with quarter notes.

The fifth system consists of two staves. The upper staff has a melodic line with eighth notes. The lower staff has a bass line with quarter notes.

The sixth system consists of two staves. The upper staff has a melodic line with eighth notes. The lower staff has a bass line with quarter notes. The system concludes with a double bar line and a fermata over the final note of the bass staff.

nyttjat små Valörer, verkar ingenting på rörelsen, emedan små Valörer lika så väl kunna spelas mycket långsamt, som man spelar det stora för fort.» —

Vid betraktandet av M:s produktion inställer sig gärna den reflektionen, att M. legat under samma dom som så många andra spel- och kompositionstekniskt kunniga och inspirerade improvisatörer: den gång de velat fästa sina intentioner på notpapperet, har ej alltid begåvningen räckt till. I 24 Choralförspelningar finnas snart sagt alla stilarter från Bachs Orgelbüchlein till Organistens marschalbum representerade. Därför lämpar sig med våra dagars kyrkomusikaliska syn på tingen endast preludiet för W55 till praktiskt bruk, och måhända vill någon använda preludiet för W198 till postludium vid aftongudstjänst eller barndop.

Inga Johnsson.

Utdrag ur årsrapport för år 1938 från sektionen »Kyrklig skrud och prydnad.»

Även under det senast förflutna året har eld härjat och förstört ett par kyrkor i vårt land. Svåraste förlusten under det gångna året ledo vi, när Ala 1100-tals-kyrka på Gotland den 7 juni blev lågornas rov. Orgel, kyrksilver och inventarier räddades dock. Däremot gingo alla inventarier till spillo vid branden av Östra Tunhems kyrka (Skara stift), uppförd 1900. Sektionen har redan förut fäst uppmärksamheten på de oförsvärligt låga brandförsäkringsvärdena, som icke på långt när täcka de rent materiella förlusterna, när olyckan är framme. I förra fallet var kyrkan försäkrad för 56.000 kronor, i senare för 30.000 kronor. Det torde vara välbetänkt, att någon framställning i syfte, att kyrkorna brandförsäkras till fullt betryggande belopp göres till församlingarnas kyrkoråd (t. ex. genom Domkapitlens ämbetsbrev), och att därvid samtidigt infortras uppgift å brandförsäkringsvärdena.

I samband härmed förtjänar omnämnas, att ett 30-tal kyrkstallar (Åsele, Luleå stift) skattat åt förgängelsen till följd av eldsvåda. Den tid torde icke vara så avlägsen, ja, är redan i många församlingar inne, då kyrkstallarna — på grund av motoriseringens frammarsch — icke vidare användas. På många håll kunna de således utan avsaknad försvinna. Men det finns kyrkplatser, där de utgöra ett karakteristiskt, tilltalande inslag i bebyggelsen vid kyrkan. Liksom de norrländska kyrkstugorna, som icke längre fylla samma uppgift som förr, böra kyrkstallarna bliva föremål för skydd, så att man åtminstone söker förhindra godtyckliga ingrepp, innan detta blir för sent.

Med glädje hälsas de strävanden, som göras för att icke blott rädda och konservera våra ödekyrkor utan ock återvinna dem för gudstjänstlivet. Så har under året öppnats den gamla ödekyrkan å Ven (S:t Ibs församling) och i samband därmed har den gamla altartavlan återställt. I Stockholm har Gustaf Adolf kyrkan, vars öde väckte oro, av Djurgårdskommissionen upplåtits åt en stiftelse, som bildats för att gjuta liv in i den övergivna kyrkan och som kunde glädja sig åt att få kyrkan återöppnad för gudstjänst på söndagen. Det är vidare ej blott t. ex. Roma klosterkyrka och Alvastra klosterkyrka och Nydala klosterkyrka, som ha rätt att påräkna ett allmänt intresse; det vore i sanning väl använda lotterimedel och ett lämpligt utnyttjande av samvetsömmas värnpliktigas arbetskraft, om ödekyrkorna bleve ihågkomna. Stora värden stå här på spel; och det synes vara välbetänkt, om inom varje stift en plan uppgjordes för att i tid rädda vad som räddas kan, så att nödvändiga åtgärder icke försummas och så att en överblick kunde lämnas för igångsättande av reservarbeten, då sådana anses böra anvisas. Men det får icke förglömmas, att utan att det på ort och ställe finns intresse för själva saken, kan detta problem icke tillfredsställande lösas. Här är en nära liggande uppgift för hembygdsföreningar att framkalla det lokala intresset och att sedan gå in för lösning av uppgiften. Ett gott föredöme i detta avseende har Gudmundrå hembygdsförening gjort, i det att den beslutat restaurera församlingens gamla kyrkoruin — och härför sökt samt erhållit anslag av statsmedel. Därvid ha murrester från äldsta kyrkan påträffats men också fynd av mynt bl. a. brakteater, som vittna om förbindelse med Vadstena och pilgrimsfärder dit. I Härnösands stift har även Ytterlännäs ödekyrka från medeltiden tack vare enskild persons donation blivit till det yttre restaurerad under det att det inre fortfarande väntar på medel för sitt iståndsättande. Genom samvetsömmas värnpliktiga har Stora Rytterns kyrkoruin (Västerås stift) restaurerats. I detta sammanhang kan också omnämnas det glädjande faktum, att de allra senaste åren vid enstaka tillfällen gudstjänster (såsom »scouternas julotta») börjat firas i Riddarholmskyrkan, som länge nog varit ett beklämmande exempel på en ödekyrkas tomhet på andligt liv. Såsom i årsrapporten för år 1937 berördes, ha krafter varit i verksamhet för att i stället för Hanhals eldhärjade nya kyrka få återuppbygga församlingens medeltida ödekyrka. Dessa strävanden ha under året krönts med framgång, varvid det visade sig, att iståndsättande av det medeltida templet betingade endast ungefär två tredjedelar av kostnaden för en återuppbyggnad av en kyrka på den brunnas plats.

Åtskilliga nya församlingshem vittna om hur församlingssinnet, även där tillgångarna äro knappa, söker sig uttryck och skapar betingelser för nutida allsidigare församlingliv. Önekligen måste man gripas av det offersinne, som här framträder, men ock av den energi, som förmått åstadkomma glädjande resultat. Även om

dessa resultat för den enskilda församlingen äro av utomordentlig betydelse, är dock intet under året öppnat församlingshem av sådan prägel, att det förtjänar särskilt omnämmande i denna rapport. Men det synes, som om ett *snabbt* genomförande av planer på detta område ibland skulle ha skett på bekostnad av en god lösning.

Då det gäller nyskapelser, kräver krematoriefrågan ett särskilt kapitel. Eldbegängelsen är på frammarsch. Under året ha nya krematorier invigts, och nyanläggningar planeras. Utomordentligt värdefullt är det, när tävlingar utlysas för att få fram det bästa möjliga. Men då bör också tillses, att icke ovidkommande förhållanden spela in till förfång för vad tillkallade sakkunniga vid sitt bedömande framhålla såsom det värdefullaste. Men en sak, som ur rent kyrklig synpunkt är att beklaga, är att nyskapandet på detta området har över sig något famlande och osäkert och icke ger uttryck åt det kristna evighetshopp, som det är vår kyrkas plikt och förmån att slå vakt om. Det torde ligga i eldbegängelsens vänners eget intresse att icke betona en sekularisering, som måste innebära, att eldbegängelsen framstår såsom något mindre kristligt och fattas såsom ett avsteg från kristen tro och kristet hopp. Ett studium av inlämnade förslag vittnar om att de tävlande i stor utsträckning fallit offer för en frestelse att hängiva sig åt det tidlösa evighetsspekulerandet och skildringar av jordelivets obeständighet, något som blivit en modern kulturföreteelse men som lämnar själen i dess besökelses stund tom. Betecknande för själva den sekularisering, som här pågår, är att kyrkostämman anslår endast en del av kostnaderna (i ett känt fall $\frac{1}{4}$) och den borgerliga kommunen det övriga. Tillvaratagas icke här de religiösa synpunkterna, komma våra krematorier att ingiva våra församlingsbor en främlingskänsla och giva ett intryck av kyla och nakenhet, som ingalunda är till gagn för en rörelse, vilken kyrkan i övrigt icke har anledning att motarbeta. Museiintendenten Fil. Doktor Bengt Cnattingius har beträffande denna sak gjort följande uttalande:

Krematoriet som kultrum.

I de krematorier som icke befinna sig i krematorieföreningarnas ägo och som disponeras för övervägande kyrkliga jordfästningsakter, synes oss ofrånkomligt, att rummet förses med altare. Om detta blir föremål för biskoplig vigning, bör det få samma helgd, gestalt och prydnader som högaltaret i en kyrka. Det bör icke få en alltför framträdande storlek men bör å andra sidan icke underordnas katafalken, som i de flesta krematorier gjorts alltför vidlyftig.

Bildprydnad.

Den prydnad, som brukat ges åt krematorierna, är av ganska skiftande innehåll. De sist tillkomna målningar

av större betydelse äro antingen beroende av traditionell uppfattning eller äro utförda i helt modern anda. Den stora tävlingen till dekorativ målning i det nya krematoriet i Stockholm år 1938 med icke mindre än 123 förslag visade med full tydlighet dessa båda riktningar i rätt stark motsättning till varandra. Den senare byggde mest på modern norsk monumental konst och bar åtminstone uppriktighetens prägel; när expressionistiska änglar uppträdde i för övrigt traditionellt sammanhang, blir man emellertid rätt betänksam. Uppriktigheten var dock i många fall driven ganska långt som t. ex. i ett förslag med motto »symbolisk fris», där några av de s. k. symbolerna utgjordes av gasmask och pansarvagn. Genomgående härskade, som en kritiker anmärkt, en profan ton bland förslagen. I många fall kunde man, för att fortsätta citatet, tala om estetisk provokation, som måste anses vara av ondo i rum, som ägnas åt högtidliga förrättningar. Vördnad och i många fall allvar inför döden saknades. Juryn synes också hava varit angelägen att belöna förslag av denna karaktär, till vilka vi räkna Sven Erixons »Liv Död Liv» samt K. G. Anderssons »Ljuset från korset». Utförligare kunna vi icke behandla denna tävling.

Under året har ett nytt krematorium utsmyckats med målning och skulptur, nämligen Norrköpings. Å fasaden har placerats en stor bronsskulptur av John Lundqvist, kallad uppståndelsen, vilken gör en mäktig verkan. I krematoriet, som utgör en mycket vacker interiör, upptages den belysta alturväggen av en stor freskomålning av Olle Hjortzberg. Målningen tillkom som resultat av en tävling, till vilken inbjudits Märta Afzelius och Olle Hjortzberg. Prisnämnden förordade enhälligt den förstnämndas skisser såsom avgjort överlägsna, men kommittén valde likväl det hjortzbergska förslaget. Efter fullbordandet röjer det också betänkliga svagheter, vilka vi icke kunna ingå på i detta sammanhang. Det torde räcka med en skildring av innehållet, som belyser, att man icke ostraffat får blanda traditionella ämnen med små försök till modernt innehåll. Nederst t. h. ser man ett litet barn lekande; bredvid sitta föräldrarna. Fadern håller en spade i handen ty han har nyss berett jorden. I sin beskrivning över målningen påpekar konstnären det symboliskt betydelsefulla i denna spadens verksamhet, ty t. v. har han fått reda barnets grav: där ligger kullen över den lille döde och bredvid sitta de sörjande föräldrarna. Till denna melodram har på ett kompositionellt föga lyckligt sätt fogats tvenne partier, som endast medelst massiva ljusknippen förbindas med varandra. Kvin-

nan vid graven skådar upp mot den öppna klippgraven, vid vilken två änglar sitta och överst ses den uppståndne Kristus i en mandorla. Konstnären har eftersträvat en framställning av det kristna hoppet och segervissheten, men korrespondensen mellan den sentimentala vardags-scenen längst ned och den kristologiska övre delen är för svag för att förverkliga denna avsikt.

I *Djursholms nya gravkapell* har Bo Beskow nyss fullbordat en alfrescomålning, som han kallar »Av ljus är du kommen, till ljus skall du åter varda». Bortsett från travesteringen i rubriken äger målningen en sötaktig, banal hållning. Man ser en gubbe i helgdagskläder sitta t. v. och en ung kvinna med ett barn t. h., ovanför står en gosse sträckande sig mot ljuset, som rikligt flödar ned. En okritisk anmälare har sammanfattat målningens innehåll med orden »Livets kretslopp, dess rikedom, förtröstan och förklaring». Men man frågar sig: kan denna hejdlösa optimism vara uppriktig och äkta? När den — enligt vad målarens medvetna förändring av de rituella orden antyder — icke vilar på kristen grund, måste den förklaras som resultat av en allmänt hållen panteistisk världssyn; men kan en sådan verkligen ge en så strålande förtröstan och glädje inför döden och den stora gåtan? Måste man icke snarare misstänka bristande reflexionsförmåga och ovilja att verkligen tränga fram till sanningen och kanske rent av ovillig inställning till ett religiöst problem?

Endast en ny kyrka tycks under året hava invigts, nämligen Örserums, belägen i Gränna landsförsamling, 2 mil från församlingskyrkan, tillkommen genom enskild person (Direktör Widén), ställd under Diakonistyrelsens överinseende. Åtskilliga kyrkostämmobeslut varsla dock om att nybyggnader under den närmaste tiden äro att vänta. Så har t. ex. i Göteborg grundstenen lagts till Johannebergskyrkan, vars uppförande torde draga en kostnad av 740.000 kronor.

Ett synnerligen omfattande arbete har under året nedlagts på kyrkorestaureringar. I ett par av kyrkorna äro förändringarna så genomgripande, att man kan tala om verklig nyskapelse. Så är förhållandet med Luleå domkyrka, som till sin interiör framstår såsom en helt ny kyrka och som därvid erhållit den monumentala lyftning, som man väntar av en domkyrka. Slottsarkitekten E. Nordensköld har utformat förslaget, och för den skulpturala utsmyckningen har Carl Fagerberg sörjt. I stället för det rent av anskrämliga oljemålade trätaget har kyrkan fått vita, mäktiga valv, som kommit till sin rätt genom att sidoläktarna borttagits. Förutom de i föregående årsrapporten omtalade strävandena vid Uppsala, Strängnäs och Skara domkyrkor kan nämnas, att Visby dom-

kyrka söker statsbidrag till restaurering och att Kalmar gamla domkyrka snart torde få kupol i enlighet med Professor Östbergs förslag.

På det textila området har pågått en rastlös verksamhet, som burit frukt i ståtliga nyförvärv. I början av året överlämnades av Fröken Märta Afzelius monumentalä geniala gobeliner, som med sina friska glada färger pryda baksidan av de sörensenska altarmålningarna i Linköpings domkyrka. Vid Heliga Trefaldighetskyrkans i Gävle återöppnande efter omfattande restaurering fick skrudkammaren därstädes en värdefull tillökning (Libraria). Så skedde ock i Eskilstuna Fors kyrka, som nu har en synnerligen förnämlig uppsättning av högtstående textilier (Libraria). Särskilt omnämmande måste även ägnas de textilier, som 1 Söndagen i Advent överlämnades av Kyrkoherden D:r Oscar Krook och hans maka till Ulrika Eleonora kyrka liksom Riddarholmskyrkans antependium, en gåva av svenska kvinnor till H. Maj:t Konungen på hans 80-års-dag med svenska provinsblommor inbroderade. (Licium — Louise Adelsborg).

På fönstermålningens område har Hugu Gehlin hävdat sitt anseende genom flera nyskapelser (Kila, Västerås stift, S:t Petri, Lunds stift).

Nordens enda Murillo-målning i offentlig ägo finnes numera i Högalidskyrkan, som har sin vakne kyrkoherde att tacka för detta förvärv.

En nyhet, som icke får förbigås, är den hopfällbara lägerkyrka, som Arkitekten M. Westerberg låtit framställa. En briljant idé har här förverkligats. Vid gudstjänster ute i det fria har man här tillgång till ett lätt transportabelt korparti med absid och altare under ett skyddstak, uppburet av pelare, samt med målningar å de hopfällbara sidostyckena.

Tvenne möten och utställningar synas i hög grad ha tillvaratagit de intressen, som ligga sektionen om hjärtat, nämligen i Halmstad och i Eksjö. I oktober (14—16) anordnades dessutom i Leufsta bruk särskilda dagar för kyrkomusik och kyrkokonst. I full harmoni med K. S. V:s strävanden hava dessa möten och utställningar varit synnerligen goda vägröjare för den upplysning, som på detta område behöver främjas och som en blivande förening för kyrklig konst skulle upptaga på sitt program.

Vad som på den kyrkliga konstens område äger rum är intet självändamål. Men vi ha all rätt att i strävandena på detta område se värdefulla medel till att hjälpa människor in i fädernas kyrka. I samma mån som detta lyckas, skall det visa sig, hur detta befruktande inverkar också på andra livets områden.

Sixten Dahlquist

Tredje nordiska kyrkomusikermötet i København.

Att komma till Danmark är i själva verket ingenting annat än att uppleva H. C. Andersens »Eventyr og Historier». Icke så förstått, att man kommer ut att resa med »Den flyvende Koffert» eller förvandlas till en av »De vilde Svaner». Men aldrig kan jag nalkas København med båt utan att gå upp på styrbords däck och se efter »Den lille Havfrue», som ligger på sin sten vid Langelinie, hon, som längtade efter en »odødelig Sjæl», och aldrig kan jag gå förbi »Nyboder» utan att tänka på berättelsen om »den gamle Sømmand og hans gamle, gamle Kone», som sutto under »Hylde-mors Træ» och heller aldrig vandra på Østergade (en del av Strøget) »ikke langt fra Kongens Nytorv» utan att se »Justitsraad Knap» komma ut från sitt hus iklädd »Lykkens Galocher». — Och när jag nu går att samla intrycken från det tredje nordiska kyrkomusikermötet i København 1939, tänker jag åter på en »Historie» av H. C. Andersen, nämligen: »Et Stykke Perlesnor». Varje konsert och gudstjänst under mötet var »en kostelig Perle i Perlesnoren», och »Perlesnoren» var jämt så lång som tiden 2—5 juni. Men innan jag talar om var och en pärlas säregna glans, måste jag nämna något om själva »Snoren». För vad hade de enskilda begivenheterna varit annat än en och annan minnesvärd episod, om icke det hela — också mat, logi och resor — sammanhållits av en redig och smidig organisation. Och vem känner icke historien om »De røde Sko»? Den berättelsen rann mig osökt i minnet, när jag på mötesbyrån i det centralt belägna Helligaands-huset fick kuvertet med mötesbok, inbjudningskort och inträdesbiljetter i händerna. Sällan har jag sett en så ilsket röd färg, som den mötesbokens pärmar blivit begåvade med. Och liksom »De røde Sko» var den sedan nästan fastvuxen vid sin ägare, dock icke som dessa till men, utan istället till ständigt gagn. Genom sin klara uppställning och sina korta men uttömmande anvisningar var den en outtröttlig och pålitlig ciceron mötesdagarna igenom. — Och »det var det dejligste Solskin». Även om denna omständighet icke kan ha varit ett resultat av mötesstyrelsens befogenhet över vädrets makter, måste man ändå förutsätta, att fromma önskingar förelegat. Och det föll mig in under promenaden från Fredensborg Slot till Esrom Sø sista mötesdagen, att jag skulle tacka bestyrelsen med domkantor Emilius Bangert i spetsen, för allt vad vi fått uppleva av det leende, fagre Danmark med följande rader ur »Liden Kirsten»:

Ja, jeg er hjemme! ja, jeg er i Danmark!
 ej længer Himlen staar i evigt blaaf,
 den veksler smukt med Skyer, Vinden lufter,
 Skovmærker sødt i Bøgelunden dufter,
 her er mit Hjem saa hyggeligt og godt! —

»Det funklende Støv for ud fra hendes Haand hen over Bogens hvide Blad, der skulde melde om Visheden foret evigt Liv; i blendende Glans stod der en Skrift, et eneste synligt Ord kun, det ene Ord: Tro». Så tolkade säkert biskop, dr theol. H. Fuglsang-Damgaard ordet tro, när han med utgång från Davids 150:de psalm höll sin predikan vid inledningsgudstjänsten i Vor Frue, Københavns Domkirke, och därvid bekräftade, att kyrkomusikertjänsten måste utövas i tro, eftersom den heliga musiken är en del av den kristna församlingens liv. Att musica sacra förtjänar denna höga rangställning, gav N. O. Raasteds kör- och orgelmusik, Laubs mässtoner och liturgens, stiftsprovst dr theol. P. Brodersens och församlingens sång starka bevis för. — Kanske må det tillåtas anmäla, att här tillfoga en reflektion av helt saklig art beträffande en liten detalj på inledningsprogrammet. Anse verkligen alla de svenska deltagarna, att Weyses melodi till »Den signede Dag» (sv. koralen 658) är så usel, att den måste hänskjutas till de s. k. mindervärdiga melodier, vilka föranlett utgivandet av »Alternativa koraler»? — Ingalunda. — Melodin är god, enligt Laub »et slags profeti om hvad dansk kirkesang kunde og skulde være». Men den svenska koralsättningen är dålig, ett förhållande, som melodin icke bör kläda skott för. Man kan lätt övertyga sig om saken vid jämförelse med originalet i Laubs »Dansk Kirkesang». Man jämföre ock melodins rytmiska utformning av fjärde perioden i sv. ps. 575:1 (1937 års psb.). — Vid det efterföljande hälsningsmötet på Christiansborg Slot höll biskop, dr phil. C. I. Scharling, Ribe, ett inspirerat tal över ämnet: »Kirkemusikeren og Kirkens Gudstjeneste». Biskopen yttrade bland annat, att grundinnehållet i en rätt gudstjänst är mötet mellan Gud och människor. Musiken främjar detta möte. — Talet föregicks av de »udenlandske Repræsentanters Hilsener», var och en följd av respektive lands folksång, d. v. s. den danska, isländska och finska, ty svenskarna och norrmännen blevo styvmoderligt behandlade, på grund av att danska rikets fäder vid denna tidpunkt samlats till rådslag på slotet och därför ej fingo störas. —

Följer jag så »Perlesnoren» vidare, ligger närmast framför mig »to Perler», vars glans kommer mig att minnas intrycken från de finsk-svenska och norska konserterna. Den finsk-svenska ägde rum i S:t Paul, kyrkan, vars absid är en kopia av den i Vor Frue. Själva konserten var en liten intim musikstund på eftermiddagen. Bland orgelkompositionerna lade jag särskilt på minnet en partita över en andlig finsk visa av John Sundberg med komponisten vid orgeln, och av körsatserna, alla framförda av Københavns Motettkor under Harry Enig, böra Sulo Salonens koralbearbetningar framhållas. — Den norska konserten var förlagd till Vor Frelser, kyrkan, vars översta hälft av torntrappan ligger utvändigt. Exteriören är märklig såtillvida, att den i trä rikt skulpterade orgelfasaden uppbäres av två elefanter. Vi ha här Kongel. Elefantordens kyrka. — Körsatserna, som sjöngos av Sandvolds Motettkor, voro

med undantag av Gottfred Nygaards »Herre, vor Herre» homofona. Av Ellings »Se vor klarer det» minns man körens utsökta frasering. Trygve Præsttun visade sig vara en med uttrycksfull rytmisk skärpa begåvad orgelspelare. Det falska ekoverket med tremulant i Eggens Chiaconne i g måste bero på ett misstag och åhördes med samma förvåning, som det berömda ciss, vilket återfinnes i finalen till Beethovens symfoni nr 8, F-dur. — Och därefter följde aftonens strålande fest i Haandværkerforeningens Selskabslokaler, numera inrymda i ett gammalt adelspalats i Bredgade. »Det var en Glans, en Pragt, Lys og Blomster...», det var en fest med tal, telegram från Danmarks Konge och musik — Johanneksenkirkan Kuoro, Helsingfors, sjöng och Chr. Christiansen spelade 30 variationer över »Bro, bro, brille» av Buxtehude —. Att även den lekamliga förplägnaden uppskattades, visade den spontana applåd, som åtföljde »Tjenernes» intåg med de invändigt upplysta glacekreationerna.

Andra mötesdagen inleddes med norsk gudstjänst i Frederikskirken, mer känd under namnet Marmorkirken. Utvändigt påminde den denna dag icke så lite om Lundadomen — byggnadsställningar täckte en stor del av exteriören, och en av zinkstatyerna hängde i ett rep en god bit ovanför sin sockel. — Helhetsintrycket av den norska gudstjänsten blev i viss mån splittrat genom den efter danska och svenska normalförhållanden alltför långa predikan, vilket icke hindrar att denna i och för sig var god. Det var kanske därför, som liturgin efter predikan fick en viss forcerad prägel, — deltagarna skulle sedan omedelbart på konsert i Vor Frue — och vad organistens psalmpedalspel beträffar, tänkte man ofrivilligt på ett specialuttryck av den nuvarande organisten i S:t Thomas, Leipzig: »Sauber spielen!» — Så följde »Islandsk-Færøisk-Dansk Koncert» i Vor Frue. Särskilt intressant var att bland de isländska psalmtexterna finna Hallgrímur Pjetursson så väl företrädd. Korallerna eller rättare sagt de andliga visorna grepo genom sin egendomliga vemodsstämning. Annars var den rytmiska utformningen tämligen enahanda. Elsa Sigfuss (sång) och Páll Isolfsson (orgel) svarade för utförandet. Förutom några orgelsoli upptog programmet till sist fem danska motetter av moderna mästare. Det var en synnerligen jämn samling, vilken gav ett fullgott bevis för att det går att gjuta nytt vin i gamla läglar. Även utförandet av Odense Madrigalkor under Kai Senstius stod på hög nivå. — En diskussion i Helligaandshuset efter inledning av O. E. Thuner om »Liturgisk Orgelspil» blev närmast en tvist om påvens skägg, eftersom de nordiska kyrkornas liturgier trots stor likhet förete så många divergerande detaljer. — Och så var det återigen fest. Alla utländska gäster samt under mötet medverkande danska kyrkomusiker voro inbjudna till en mottagning på Københavns ståtliga rådhus. Och även denna fest begicks under hjärtliga tal, välsmakande förplägning och munter sång. — Och nu nästan bländas jag av glansen från en stor och sällsynt

skön pärla i »Perlesnoren»: Kirkemusikafte i Christiansborg Slotkirke — Københavns Drengekor og Unge Tonekunstneres Orkester; Dirigent Mogens Wöldike; Medvirkende: Emilius Bangert (Orgelsolo). Så fingo vi under en oförgätlig timme lyssna till gamla danska mästare, en Diderich Buxtehude, en Mogens Pedersen och en Kaspar Förster d. y. »Og Orgelet klang, og Børnestemmerne i Koret lød saa blødt og dejligt», och till sist fick hela menigheten stämma in i den gamle Malmö-S:t Petri-kyrkoherdens aftonpsalm: »Den lyse Dag forgangen er».

Söndagens kyrkväg i den soliga sommarmorgonen från Nørreport förbi S:t Petri och Vor Frue genom Raadhusstræde över Frederiksholms Kanal till Christianborg Slotskirke var som att »vandre paa Volden i det tidlige Foraar, naar alle Kirkeklokker ringe paa store Bededag». — En gudstjänst i Slotskirken är en verklig upplevelse. Själva kyrkorummet har därvid ingen del i lotten, utan det är uteslutande ordet och musiken, som här alltid förmedla det starka intrycket. Genom sin liturgiska sans, sin rika musikaliska begåvning och sina gedigna historiska kunskaper har Mogens Wöldike tillsammans med en duglig medarbetarstab och under gynnsamma arbetsförhållanden lyckats skapa en för nordiska förhållanden tämligen enastående gudstjänsttyp. Nu är det så lyckligt ställt, att var och en kyrkomusiker här hemma, som vill vinna goda impulser till fortsatt gärning, via Danmarks radio varje söndag kl. 17 (under sommarmånaderna kl. 14) gives tillfälle att höra gudstjänsten från Slotskirken. —

»Kongegravenes By ved Hroars Væld, det gamle Roskilde, ligger for os! Kirkens slanke Taarnspir løfte sig over den lave By og spejle sig i Issefjorden». — Svensk högmässa på Helga Tre, faldighets dag i Roskilde undersköna domkyrka, även det var en sällsam upplevelse. Som part i målet vill jag dock avstå från alla vidare kommentarer. Efter gudstjänsten gavs tillfälle att under sakkunnig ledning bese kyrkans kapell och kungagravar. Sen medgav tiden även ett besök i den lilla kyrkoruinen under torget. — Endast en kort vilopaus vid återkomsten till huvudstaden, sen var det åter tid att begiva sig till Slotskirken, denna gång för att bevista en finsk konsert. Den finska musiken frapperade genom sin kolossala, obändiga kraft. Samma intryck gav körens röstmaterial. Det var ingen lätt uppgift för magister Kuusisto att på förhandenvärande orgel — en förnämlig Marcussen och Reuter, 1826 — spela Sibelius och Melartin. Men han utnyttjade samvetsgrant varje möjlighet. Bäst gjorde sig en egen fuga över en finsk melodi. Fråga är, om icke denna gav störst behållning av hela konserten. —

Mötets sista dag inleddes med dansk matutin i Helligaandskirken. För den som under många år själv upplevt tidedgård och dessutom känner det arbete, som bedrivs av Theologisk Oratorium, gav denna gudstjänst enbart positiva intryck, men en ovan ähörare betraktar nog det hela som ett historiskt kuriosum. Sak samma med det efterföljande »Intonazione boreale» av Knud Jeppe-

sen. Det må äga aldrig så geniala temata — kompositionen består av preludium, trippelfuga och passacaglia —, magister Viderø spela det aldrig så väl, publikmusik är det ej. Men kanske man vågar hoppas på ett blir. —

Utfärden längs kustvägen upp till Fredensborg Slot, vidare över Esrom Sø till Nøddebo Kro bör ha varit en outtömlig inspirationskälla för den borne naturlyrikern. Efter lunschpaus styrdes färden vidare till Frederiksborg Slot vid Hillerød, där åhörarna förtrollades av den över 300-åriga Compeniusorgelns betagande klang. Dansk Mensuralkor under Julius Foss och Jens Lauman svarade för programmet. Det blev knappast någon tid att se det även i arkitektoniskt avseende märkliga orgelverket ej heller slottet i övrigt. »Gennem det klare Glas i de høje Vinduer saa man ind i de prægtige Sale, hvor kostelige Silkegardiner vare ophængte, og alle Væggene prydede med store Malerier, som det ret var en Fornøjelse at se paa». —

För fjärde och sista gången möttes deltagarna åter i Christiansborg Slotkirke. Många föredrogo att taga vilostund, men varför skulle man försaka just den finska vespern, när man njutit allt det övriga? Gudstjänsten gav liksom konserten tidigare intryck av våldsam kraft och intensiv inlevelse. — Kvällens konsert i Vor Frue var ägnad åt svensk tonkonst och Bach. Med risk att kallas partisk må det tillåtas att bekänna, att det var jubel över Romans »Jubilate», och att samtliga medverkande gävo heder åt det svenska namnet. — Vi äro nu strax vid slutet av »den kostelige Perlesnor». Sedan församlingen sjungit en psalm och Te deum och kyrkoherde, fil. dr Moliis-Mellberg, Helsingfors, hållit ett kort tal, sjöng domprost Brodersen välsignelsen för sista gången under detta möte. Att höra en dansk präst läsa eller sjunga »Herren vel-signe Dig og bevare Dig» med det speciellt danska uttalet av tilltalsordet »Dig» ger en känsla av innerlighet och trygghet, som även det kan tolkas med ord av H. C. Andersen: »Jeg er kun et syndigt Menneske, men jeg kunde ikke bære det over mit Hjærte at lade selv den værste Synder brænde evig, hvorledes skulde da Vor Herre kunne det, han, som er saa uendelig god... han, Naaden, Alkærligheden». — Så spelar domorganist Raasted Trippelfuga i Ess av Bach, — »hvor Perlesnoren slipper».

Inga Johnsson.

Kyrklig konstlitteratur under 1938.

Årets kyrkliga konstlitteratur är föga omfångsrik och knappast av större intresse. I detta sammanhang har också upptagits ett mindre antal skrifter från år 1937, vilka senare kommit red. till handa.

Den äldre medeltida kyrkokonsten är behandlad av *Monica Rydbeck* i *Två senromanska absidkyrkor i sydsåne och dess kulturhistoriska miljö* (i Skånes hembygdsförbunds årsbok), *Anders Hedvall*, *Maglehems kyrka* (i Gårds härads hembygdsförbunds årsskrift 1937), *Ervin Engel*, *Åkers kyrka* (i *Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria XXXI*), *H. Åkerlund*, *Låg det äldsta Kalmar vid Malmfjärden och hade detta samhälle en rundkyrka?* (i *Sancte Christophers gilles Chrenika* 1936), *Erik O. Johanson*, *Bergunda kyrka* (i *Hyltén-Cavalliusföreningens årsskrift*), *Smärre bidrag äro Erik Lundberg*, *Problemet Hegvald* (i *Från stenålder till rokokoko*, Lund 1937), *Carl R. af Ugglas*, *Trydekrucifixet och Lund* (i samma skrift), samt *Erik Salvén*, *En tidigt kristen gravvårdstyp i Halland (från Getinge; i Vår bygd, Hallands hembygdsförbunds årsskrift)*.

Om sengotisk kyrkokonst handla uppsatser av *Johnny Roosval* (*Kronologi och metrologi på Guldrupe kyrka* (i *Fornvännen*)), *Bertil Waldén*, *Nysunds kyrka* (i *Nysunda socken, Örebro* 1938), *D. Harbe*, *Gamla kyrkan i Hidinge och dess minnen* (En hembygdsbok, Örebro 1937), *J. E. Franzén*, *Husby* (Södermanland; *Eskilstuna* 1937), *Nils Östgren*, *Anundsjö församling och kyrka* (i *Ångermanland-Medelpad* 1937), *O. Svedberg*, *Högsjö gamla kyrka*, (i samma skrift), *P. G. Vejde*, *Härlövs offerkyrka* (i *Norra Albo härads hembygdsförenings årsbok* 1937), *H. Åkerlund*, *Dominikanerklostret i Kalmar* (i *S. Christophers gilles chrenika* 1936), *O. Svedberg*, *Järvsö kyrka* (Östersund), *P. G. Vejde*, *Härlövs offerkyrka* (i *Värendsbogder i heden och kristen tid, Växjö* 1937), *David W. Myrman*, *Misterhults kyrkor genom tiderna* (Oskarshamn 1937), *S. Lindholm*, *Umeå stads kyrka och församling* (Umeå 1937), *Erik Salvén*, *Hanhults medeltidskyrka* (i *Vår bygd*), samma författare, *Drängsereds kyrka och Spannarps kyrka* (samma tidskrift), *Albert Sandklef*, *Gamla Varbergs kyrka* (samma tidskrift).

Enstaka problem i senmedeltidens kyrkokonst behandlas av *Johnny Roosval*, *Kontinentalt och insulärt i Nordens medeltid* (i *Konsthistorisk tidskrift*), samme författares *Bernt Notke peintre* (i *Gazette des beaux arts* 97, 1937) samt *Die bildende Kunst des Nordens* (i *Die nordische Welt* Berlin 1937), *Eivind S. Ingelstad*, *Hanseaterkunsten eller »Den baltisk-nordiske Kunst* (i *Fornvännen*), *H. Kellenberg*, *Lübecks mittelalterliche Kunstexport nach Schweden bis zum Begin des 15. Jahrhunderts* (i *Konsthistorisk Tidskrift*) samt vidare av *Gunnar Ekholm*, *Helga Korskällan i Svinnegarn, en medeltida vallfartsort* (i *Rig* 1937), *Sten Anjou*, *Sten Stures riksmonument* (i *Fornvännen*), *H. Widén*, *En kyrklig dräktprydnad med inskrift* (en korkåpa i *Skara museum, i Fornvännen*), *H. Wentzel*, *Das Taufbecken des Beno Korp...* (om dopfunten i *Västerås, i Fornvännen*), *C. R. af Ugglas*, *En svensk korsväg med målade stationsbilder* (i samma tidskrift), *O. Jansson*, *Anteckningar kring pilgrimslederna genom Härjedalen* (i en bok om *Härjedalen* utg. av *Härjedalens fornminnesförening*, 1937). *Ikonografiska bidrag* utom *Anjous* och *Ugglas* nyssnämnda uppsatser äro

S. Ek, Senmedeltida Mariakult på Tjärn (i Vikarvet, Bohusläns fornminnesförenings årsbok 1936—1937), och Mats Åmark, Studier i Svensk kyrklig arkeologi (i Kyrkohistorisk årskrift 1937).

Smärre artiklar rörande nyare tidens kyrkliga konst äro: *Monica Rydbeck*, Ett altarskåp av tidig protestantisk typ från Balkåkra i Skåne och dess inhemska stilförvanter (i Lunds Universitets historiska museums Meddelanden, 1937), samma förf., Två renässansinventarier från Stora Råby och Bjällerups kyrkor i Skåne (i Från Stenålder till rokokon, Lund 1937), *E. Bohrn*, Guldrupe kyrkas tornhuv (i Fornvännen), *Lars Larsson*, Aspås kyrka (i Jämten), *Erik K:son Leijonhufvud*, Den Flemmingska vapenstenen (i Bidrag till Södermanlands kulturhistoria XXXI), *H. H. von Schwerin*, Danviks kyrka och hospital (i Samfundet S:t Eriks årsbok 1936), *Arnold Werner*, Undersökning angående gravarna å S:ta Clara kyrkogård (Stockholm 1936), *P. G. Vejde*, Om pesten i Småland 1710—1711 (om pestkyrkogårdarna i Kronobergs län; i Hyltén-Cavalliusföreningens årskrift), *Th. Hellman*, Barsta fiskeläge och kapell (Ångermanland-Medelpad 1937), *Carl J. E. Hasselberg*, Grundsunda kyrka (Örnsköldsvik 1937), *Hj. Skoglund*, Fiskarkapellen i Hälsinglands skärgård (i Tidskrift för hembygdsvärd 1937), *Otto Croneborg*, Banérgravarna i Danderyds kyrka (i Personhistorisk Tidskrift 1937), *P. G. Vejde*, Engaholmsgravarna i Aringsås kyrka (i Värebygd i heden och kristen tid, Växjö 1937) och *Bengt Cnattingius*, Den svenska psalmbokens typografi (i denna tidskrift h. 4, delvis omtryckt i Nordisk tidskrift för boktryckarkonst).

Slutligen bör erinras om de ytterst instruktiva artiklarna om vår kyrkokonst i serieverket *Svenska folket genom tiderna* (Lund 1938), av vilka fyra band utkommit. Av dessa behandlas medeltida kyrkokonst av Erik Floderus i band 2 (En storhetstid för konst och konsthantverk) samt kyrkokonst under nyare tid av Folke Holmér (Den äldre Vasatidens byggnadskonst) samt Göran Axel Nilsson (Monumental stenhuggarkonst) i band 3, där även Isak Collijn medverkat med en intressant artikel om svenska boktryckeriets historia under medeltiden och vasatiden.

B. Cnattingius.

Recensioner.

Axel L. Romdahl: Bildkonsten under 1600-talet. Bonniers konst-historia, Stockholm 1938. Kr. 12:50.

Sextonhundralets europeiska bildkonst företer bilden av en urskog, tät

och nästan ogenomtränglig, med stora jätteträd och en blomstrande undervegetation. Att orientera sig i denna rika växtvärld är icke lätt. På vårt språk har tidigare icke funnits någon framställning av denna fängslande

epoks konstverksamhet, och man hälsar därför Romdahls skildring med glädje.

Den som vill studera den religiösa konstens utveckling under denna tid finner här ett rikt stoff: å ena sidan den katolska konstens motreformatoriska kraftutveckling under Bernini, spanjorerna samt Rubens och å andra sidan en evangelisk bildframställning med mänsklig syftning och djup såsom hos Rembrandt.

Romdahls framställning är överallt lätläst och åskådlig och ett stort antal reproduktioner underlättar förståelsen för bildanalyserna. Ur teknisk synpunkt kan det konstateras att bildvalet är utfört med utomordentlig omsorg, men reproduktionen är icke fullt i nivå med föregående bands.

Bengt Cnattingius.

Emile Mersch, S. J.: Le Corps Mystique du Christ, Etudes de Théologie Historique. L'Édition Universelle, S. A. Bruxelles. 1936. I och II, 551 s. och 498 s.

Teologi och liturgi äro förenade med många band. Och då föreställningen om kyrkan såsom Kristi kropp är grundläggande för all liturgisk aktivitet, i det att Kyrkan såsom *Corpus* är den handlande i liturgien, måste teologien om Kristi kropp från liturgisk synpunkt vara av det största intresse. *Corpus Christi mysticum* är ett ämne som är föremål för stor uppmärksamhet i samtiden, men få arbeten över detta tema torde hava vunnit större uppmärksamhet än E. Mersch's stora arbete. Det kan knappast bliva frågan om en anmälan, ty en sådan skulle kräva långt större utrymme än anmälnaren rimligtvis kan göra anspråk på. Här skall endast lämnas en kort översikt av innehållet och fällas

några omdömen om verkets mest utmärkande drag.

Första bandet framställer läran om *Corpus Christi mysticum* enligt Nya Testamentet och hos de grekiska kyrkofäderna, andra bandet fortsätter med de latinska fäderna, skolastiken och reformatörerna. Det är framför allt det första bandet och St. Augustinus i andra bandet som tilldrager sig uppmärksamhet och som lämnar ett utomordentligt rikt utbyte. Beträffande framställningen av reformatörernas behandling av *Corpus Christi mysticum* får man onekligen det intrycket, att författaren ser på lutherskt präglad teologi såsom vore den alltigenom Barthiansk.

Men bortsett från denna anmärkning måste anmälnaren uttrycka en oerserverad och djup tacksamhet. Den ecklesiologi som gives, särskilt med ledning av Nya Testamentet och de äldsta fäderna, är helt liturgiskt präglad. Vi lära känna inkarnationens fortsättning, Kristi kyrka, i hennes tro och tillbedjan, såsom identisk med Herren själv. Av utomordentligt intresse är behandlingen av kyrkans transcendentia ursprung: Vi äro utvalda i Kristus före världens grundläggning. När författaren talar om kyrkan i Gamla Testamentet och visar huru en linje går genom lagen och profeterna fram mot fullkomningen, följer man hans framställning icke blott med intresse men även med oavbruten spänning.

Men denna bok har icke endast betydelse för den gemensamma liturgiska fromheten i mässa och tidegård. Den skänker även åt meditationer och bibelstudium nya friska synpunkter, bibliska och apostoliska, och man förvånar sig ofta däröver, att man kunnat läsa så många bibelställen i blindo.

Detta är en bok, som vi högeligen behöva. Den borde bliva refererad vid

konvent och penetrerad i teologiska studiecirklar. Den är på en gång lärd och from. Det är rimligt, om man i begynnelsen bävar tillbaka för de ett tusen sidorna, men har man en gång begynt, vill man icke gärna sluta, även om det finns partier, såsom de, vilka behandla en del medeltida teologi, vad den annars må vara värd, giver föga i detta ämne.

Ecklesiologien är ett förbisett och utomordentligt viktigt ämne. Utan tvivel hava de talrika bedömare inom olika länder och konfessioner rätt, som betecknat detta verk såsom ett av det förnämsta i samtidens teologi.

Gunnar Rosendal.

M. J. Congar, O. P.: Divided Christendom. A Catholic Study of the Problem of Reunion. The Centenary Press. London 1939. 12/6 sh.

Denna bok, som är en översättning av Chrétien Désunis, torde utan överdrift kunna sägas vara samtidens mest diskuterade ekumeniska verk. Den har så stort intresse, emedan en teolog, högt kvalificerad och obrottslig lojal mot sin kyrka, tager till orda och låter oss veta vilken inställning den romersk-katolska kyrkan, som hittills avböjt deltagande i de ekumeniska konferenserna, har i fråga om ekumenik.

Först bliver man förvånad över de talrika officiella ekumeniska dokument i den romerska kyrkan, som citeras, och om den angelägenhet om kristenhetens enhet, som de avspeglar. Vi torde i rätt stor utsträckning leva i den tron, att Rom är ointresserat för kristenhetens enhet, utom i den mån det enligt vårt förmenande skulle vilja hava makten över alla kristna. Detta visar sig vara ett misstag. Och det vi å vår sida mena vara cesaropapism

och romersk imperialism, visar författaren till denna bok vara en djupt religiöst grundad och klart teologiskt utformad övertygelse att Rom är den enda kyrkan; vi må sedan mena vad vi vilja om en sådan övertygelse, ärlig är den.

Av särskilt intresse är det att studera kapitlet om huru Rom ser på medlemmar av andra kyrkor och på dessa kyrkor. Författarens brinnande kärlek till de »avskilda bröderna» går igenom hela framställningen, men han brister icke ett ögonblick i trohet mot sin egen kyrka. Detta gör boken så värdefull. Hade han brustit i kärlek, skulle vi med bitterhet lagt bort den; hade han ej ägt tillräcklig trohet, hade boken saknat intresse och blott varit en enskild mans uppfattning, och den sortens litteratur lida vi ingen brist på. Nu kan man säga var och en, som vill lära känna den romerska ståndpunkten i den mest vederhäftiga och mest ekumeniska utformning: studera denna bok.

Det är en förvirrande rikedom, som gör det svårt att på några rader karakterisera Fr. Congars bok. Men några spridda drag böra anföras. Han säger på ett ställe, att Rom utan tvivel är den bästa kyrkan, men att man, paradoxalt nog, kan finna de bästa kristna bland protestanter. Alla som äro döpta tillhöra kyrkan i anda och sanning. Ingen bör kallas heretiker, ty ingen som nu lever har personlig skuld i schism och heresi, och, tillägger han, vore vi födda utanför den romerska kyrkan, vore vi kanske ej så goda kristna, som nu många utanför denna kyrka äro. Att glädja sig över motgångar och svårigheter eller religiös utarmning hos de »avskilda bröderna», är okristligt och står i strid med strävandena att förena alla kristna. Om denna enhets förverkligande heter det, att alla visserligen måste

förenas med Rom, men även Rom behöver reformeras. De som tala om Luther och säga, att reformationen hade sitt ursprung i Luthers och hans medarbetares lust efter att få leva ett liv i obunden frihet och njutning, hava aldrig förstått vad saken gällde. »Reformationens ursprung måste sökas huvudsakligen i religiösa värden», säger han uttryckligen (s. 14), även om politiska faktorer senare kommo att spela in. Även i protestantisk fromhet finnes talrika element av sann kristendom, och den som brukar de nådemedel han har tillgång till i sitt samfund bliver helgad och salig i detta samfund och genom detta samfund (s. 246).

Bland de reformrörelser i romerska kyrkan, som han påpekar såsom medverkande och förberedande till kyrkans enhet, skall här endast framhållas den liturgiska förnyelse, som försiggår i denna kyrka. Vi kunna endast i förbigående peka på bibelrörelsen, som årligen sprider en mängd biblar och arbetar i otaliga bibelkretsar, den folkliturgiska rörelsen, som arbetar för mässan på folkspråket och kalken åt lekmännen, och hela det benediktinska liturgiska forskningsarbetet, som går tillbaka till fornkkyrkan.

Boken är skriven med en genomskinlig klarhet. Dess ecklesiologi är

storartad. Man läser sida efter sida i andlös spänning, man fröjdar sig över den perfekta logiken hos en dominikanteolog och man profesterar men man respekterar samtidigt. I den utomordentligt komplicerade frågan om Rom och ekumeniken finns det icke något jämförligt arbete.

Gunnar Rosendal.

Biografi.

L. G. Bachmann: Der Thomaskantor Introduction, Toccata und Fuga über B-A-C-H. Verlag Ferdinand Schöningh, Paderhorn. 1938. 2. Auflage. 461 sid.

En kulturhistorisk roman kan man kalla detta sällsynt välskrivna arbete av L. G. Bachmann. Hela den Bachska familjens levnadsförhållanden, skapandet av de stora odödliga verken och framför allt Johann Sebastians verksamhet som Thomaskantor i Leipzig skildras på ett så livfullt och fängslande sätt, att man ogärna lägger bort boken innan den är slutläst.

Ytterligare rekommendation behövs ej; i sin genre bland »musikromanerna» intar den otvivelaktigt en ledande ställning, mest beroende på att den ej alltför mycket avviker från verkligheten.

Gunhild Schedin.

Meddelanden.

Val. Till innehavare av förenad tjänst ha utsetts:

i Heska, Jönk., H. Pantzar, i Normlösa, Östg., H. Lomstedt, Skillingaryd, i Vansö, Söd., F. Lindsjö, Ripsa, i Tumbo, Söd., E. Gustafsson, Ö. Emtervik, i Gällaryd, Jönk., F. Johansson, Vinslöv, i Mörsil, Jämtland, P. E. Söderblom, Järhois, i Revsund, Jämtl.,

A. Åsberg, Överlövsta, i Viby, Ör., A. Sors, Siljans näs, i Möja, Sthlm E. Engström, Uppsala, i Östanby sk. Ö. Emtervik, Värml., S: Larsson, Färån, Yfter-, Enhörna, Söderm., Wiberg, Hedesunda, i Tjärstad, Östg., Gösta Krantz, Linköping, i Långjum, Skar., T. Alford, Hudiksvall, i Glömminge, Klm., Ivan Bjälter, Gamleby, i Oskar,

Klm., Folke Agren, Södra Solberga, i Landa, Hll., Oskar Andersson, Ragalunda, i Ölands-Seyerstad, Klm., Olle Sedal, Simtuna, i Fåglum, Skb., Charles Karlberg, Virserum, i Salem Sth Sten Erik Ahlbäck, i Tegelsmora, Upps., Ingvar Andersson, Atvidaberg.

Den femte allmänna svenska kyrkosångshögtiden som varit avsedd att hållas i Borås den 20—22 instundande oktober har måst uppskjutas till våren 1940 på grund av en opåräknad förlängning av Caroli kyrkas restaurering. Närmare meddelanden lämnas framdeles.

Koralboksförslaget överlämnat. Koralbokskommittén under ordförandeskap av biskop Aulén har nu till eklestikministern överlämnat sitt förslag till ny koralbok. Denna innehåller 74 melodier, som icke förekomma i 1921 års koralbok, medan antalet därifrån uteslutna melodier uppgår till 68. Dessutom inrymmer avdelningen hymner och sånger för särskilda gudstjänster ett antal melodier, som icke tidigare funnits i koralboken.

I ett företal betygar koralkommittén

sin tacksamhet inför den betydelsefulla gärning, som utfördes av 1920 års sakkunniga och som resulterade i 1921 års koralverk. Det har varit kommittén angeläget att bevara de vinster, som då vunnits, samt att överhuvud så mycket som möjligt anknyta till den svenska koraltradition, vilken på ett så förnämligt sätt hävdats i 1921 års koralbok ifråga om melodiformer och harmonisering. Men huru mycket kommittén än eftersträvat kontinuitet med det närmast föregående koralarbetet, har det dock ej kunnat undvikas, att det nu utförda revisionsarbetet blivit både omfattande och ingående. Detta gäller icke minst i fråga om melodi-vallet. Erfarenheten har visat att ett icke ringa antal melodier i 1921 års koralbok av olika anledningar icke kommit till nämnvärd användning. För koralkommittén har det därför framstått som en tvingande nödvändighet att i möjligaste mån ersätta dylika melodier med andra, som i högre grad torde befördra kyrkosången. Revisionsarbetet har även tagit sikte på rytmiska och harmoniska frågor.

Det nya koralverket har remmitterats till Musikaliska akademien.

KYRKO- ORGLAR

orglar för kapell o. hem,
om- och tillbyggnad,
reparation o. stämning,
anläggning för elek-
trisk bältdrift.

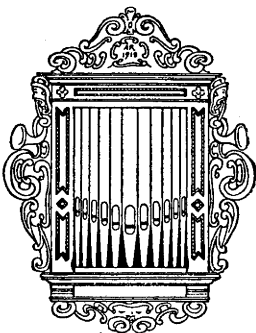
O rgeltjänst
Ingeniör Bo Wedrup
St. Göransgatan 23
UPPSALA - TEL. 6357 - 301

A.-B. Skånska Centraltryckeriet

Grönegatan 14, Lund

Tel. 275

- böcker
- tidskrifter
- affärstryck

H. LINDEGREN ORDELBYGGARE — GÖTEBORG

POSTADRESS: KOMMENDÖRSGATAN 12
TELEFONER: BOSTADEN 14 26 38, FABRIKEN 14 93 38

Tillverkar piporglar, som utmärka sig
för hållbarhet o. konstnärlig intonation.
Svenskt, gediget arbete och bästa
material.

Mångårig personlig erfarenhet.

Gods idéer

Tel. 16734.10842

TECKNING RETUSCH
KLICHEER SKYLTA

KÖHLERS KLICHÉ-

Malmö ANSTALT
ST. NYGATAN 54

A. Mårtenssons Orgelfabrik A.-B.

Tel. 1119

L U N D

Tel. 1119

PI P O R G L A R

för kyrkor, kapell och samlings-salar. Ett gediget arbete av modernt konsthantverk.

Ombyggnadsarbeten såväl som restaureringar och fläktinstallationer utföras med omsorg och yrkesskicklighet.

Införda våra förslag.

Musiktryck

AV ALLA SLAG MED
SÅVÄL STUCKNA SOM
KOPIERADE NOTER

BRÖDERNA
LAGERSTRÖMS
LITOGRAFISKA ANSTALT
FLEMINGGATAN 16 / STOCKHOLM
TELEFON 231880

E. A. Setterquist & Son

ÖREBRO TEL. 103 04
Sveriges äldsta orgel-
fabrik.
Grundlagd 1835

Tillverkar: Kyrkorglar enligt den moderna orgelrörelsens principer.

Utför: Om- och tillbyggnader av äldre orgelverk, reparationer, omställningar o. rengöringar.
Elektriska fläktar med garanti för ljudlös gång inmonteras.

Firmans fria kombinationssystem har erhållit de ampleste lövord av de mest framstående orgelmusici.